

МИ І СВІТ

WE AND THE WORLD

Український
магазин

NOUS
ET LE MONDE

Revue Ukrainienne

diasporiana.org.ua

Rédacteur responsable :
Mykola Kolankiwskyj

Adresse
186, Bd St-Germain
PARIS 6e - FRANCE

Ч. II

1953

Ч. II

ІЗ ЗМІСТУ ЦЬОГО ЧИСЛА:

Г. Грім: Друга смерть

**Останні дні Мирополита Андрея
Шептицького**

**Над чим працюють українські
вчені?**

Два вечори з Miro Скалею

Восени в Карпатах

Неділі в Лепких

Вегетативні груди у тварин

Над Тихим океаном

Народжується 17 років

Помста бузька

Чудеса під землею

В серці Чорногори

**З подорожньої валізки
«Лянком»**

Маски в муринів Африки

Усміхніться!

Моя відпустка

Різдвяна хрестівка

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА

Argentina — Brasil:

Nykola Denysiuk, c. Carapaligue
790, Buenos Aires

Australia:

Fokshan Library and Book Supply,
1 Barwon Str. Glenroy,
W. 9, Vic.

Belgique:

Ihnat Stachij, Esneux en Liege.

England:

B. Skorobohatyj, c/o Deep Dene
House, «Jesmond Dene», Newcastle upon Tyne, 7

Schweden:

Walerian Fedortjuk, Lostigen 4,
Spanga

ФОТО НА ОБКЛАДИНЦІ

Артист-співак Miro Скаля-Старий в костюмі Фавста.
(до нарису: «Два вечори з Miro Скалею», (гл. стор. 20)

В цьому числі є чотири заставки арт. маляра Миколи Кричевського.

Передплатники нашого журналу в тих країнах, де нема нашого представництва, будуть ласкаві присилати передплати безпосередньо до редакції в Парижі.

Ціна одного числа: Англія і Австралія — 2 шіл., Бельгія — 12 б. фр., Франція — 90 фр., Аргентина — 4 пези, США й Канада — 35 центів, всі інші країни — рівновартість 35 ам. центів.

Передплата: на три числа 1 долар (6 шіл., 36 б. фр., 540 фр. фр., 12 пезів), на шість чисел — 2 дол., (12 шіл., 72 б. фр., 540 фр., фр., 24 пези).

Ціна оголошень: 1 стор. — 30 ам. дол., пів стор. — 15 ам. дол., чверть стор. — 3 ам. дол., одна восьма стор. — 4 ам. дол. Дрібні оголошення: шпалтовий рядок — 25 ам. центів.

МИ І СВІТ

український магазин

Рік 4

1953

ч. 11

Грагем Грін ^{*)}

Друга смерть

Вона знайшла мене увечорі в лісі за селом. Я ніколи не ю не турбувався і радо був би сковався в кущах, коли б її здалека наглянув. Вона ж напевно хотіла робити мені докори з приводу промахів її сина. Коли б це хоч були промахи, бо я далекий від того, щоб таке називати промахами. За свою вдачею він радше великорозумний, ніж простакуватий, як багато інших на селі, прізвища яких я міг би назвати, коли б тільки захотів.

Я саме пильно приглядався до листка, інакше вона б мене не знайшла. Листок хитався на гиллячці, його било розірвав наполовину вітер або камінь, кинений

сільським хлопчиною. Таким чином він ледве тримався гиллячки рештками зеленої шкури била. Я приглядався до листка дуже докладно, бо гусіль повзла по його поверхні, від чого листок хитався сюди й туди. Гусінь хотіла достатися на гилляку, а я був цікавий, чи вона дійде до мети, чи буде разом із листком не впаде у воду. Бо під деревом була баюра, вода якої від глинявого ґрунту була завжди червона.

Я ніколи не дізнався, чи гусінь дійшла до мети, бо, як саме сказав, мене знайшла тут ця погана жінка.

— Я шукала тебе в усіх корчмах, — сказала вона своїм старим, гострим голо-

^{*)}Визначний сучасний англійський письменник-романіст. Конвергував на католицьку віру. Всі його твори стоять «на грани пекла й неба»; сам він каже, що почав вірити в небо, бо вірив у пекло («one began to believe in a heaven because one believed in hell»).

сом. Цікаво, що згадала вона про «всі корцими», коли в нашому селі було тільки дві. Вона завжди хотіла показатися більшою робітницею, ніж була справді.

Мене розсердили ці її відвідини, і я не міг не відповісти в дещо грубуватому тоні:

— Ви ж могли заощадити собі труду, знаючи добре, що в такий чудовий вечір я не ходжу до шинку.

По цім сварлива баба стала зовсім лагідною. Такою вона була завжди, коли хотіла чогось просити.

— Я прийшла з приводу моого бідного сина, — сказала вона. Це означало, що він був хворий. Коли він був здоровий, я не чув, щоб вона інакше про нього висловилась як «проклятий джигун». Щовечора він мусів бути в хаті перед північчю, так неначе б у такому селі, як наше, могло щонебудь загрожувати дозрілому мужчині. Правда, швидко ми знайшли способи, як стару ощукувати; проте воно суперечило моїм поглядам, як може рідна мати так поводитись із дорослим, понад тридця-

тилітнім мужчиною; чи не тому це, що вона не мала іншої жертви свого доглядницького хисту? Проте, коли він був хворий, навіть на нежить, вона завжди казала «мій бідний син.»

— Він умирає, — сказала вона, — і Господь знає, що я робитиму без нього.

— Не знаю, як вам допомогти, — відповів я. Я був засмучений, бо він уже раз лежав на смертній постелі, і вона хотіла тоді його поховати, хоч він іще не вмер. Я подумав, що й тепер не було інакше: така людина, як він, не вмирає так хутко. Я бачив його ще тому тиждень, коли він йшов через горбок на зустріч з селянською дівчиною. Я дивився за ним так довго, поки він, наче маленька крапка, не зупинився перед квадратовою селянською хатою. Вони там звичайно зустрічалися. Я маю дуже добре очі і мені було приємно перевірити силу і виразність моого зору. Згодом, годину по півночі, я зустрів його знову і допоміг йому, щоб мати не знала, дістатися до хати. Він був тоді в добром настрої, відчував тільки втому і потребу сну.

Стара не подавалась: — Він домагається тебе, — сказала вона гостро.

— Коли на вашу думку він справді хворий, тоді було б краще покликати лікаря.

— Лікар є при ньому, але він нічого не вдіє. — Признаюся, що це все на хвилину мене схвилювало поки не прийшла нова думка. Цей галган тільки грає комедію; він напевно має якийсь задній плян. Він настільки спритний, що ошкуає й лікаря.

— На милість Божу, ходи, — сказала вона, — він мабуть має напади страху. — Тепер її голос був зламаний, бо все таки вона мусила його трохи любити. Мені стало шкода її, я знав, що він ніколи не ю не турбувався, чого й зовсім не таїв.

Я покинув ліс, червону калабаню і працьовиту гусінь, я ж знов, що інакше не відв'яжусь від цієї жінки, коли її «бідний синочок» затужив за мною. Вона робила мене відповідальним за його спосіб життя, неначе б хтонебудь мав силу стримати його, коли за ним стояла дівчина.

Мені здається, що це вперше за мое десятирічне перебування в селі я переступив поріг її хати. На стіні хати мені вважалися ще сліди драбини, якої ми вживали за тиждень перед тим. Не була то легка справа, але його мати мала здоровий сон. Він приніс драбину з стодоли, а я відніс її на своє місце, коли він уже був поза небезпекою.

Але ніколи не можна було на нього покладатися. Він оббріхував своїх найліпших приятелів, бо коли я прийшов до стодоли — дівчина щезла. Коли вже він не міг кого перекупити грішми своєї матері, то в найкращому разі робив це обіцянками інших людей.

Увійшовши в хату, я відчув якийсь неспокій. Як можна було догадатись, скрізь панувала глибока тиша, бо вони не мали жодних приятелів, хоч своячка старої жила недалеко звідсіль. Кроки лікаря, що сходив до нас сходами схвилювали мене також. Його обличчя покрилося святочно-побожною маскою, наче б смерть, власне смерть моого приятеля, була чимсь святим.

— Він має ще свідомість,

— сказав лікар, — але він хутко вмре. Я не можу нічого зробити. Коли хочете, щоб він вмер спокійно, дозвольте його приятелеві піти нагору. Все інше наповнює його жахом.

Лікар мав рацію. Я помітив це вже тоді, коли, схильючись у дверях,увіходив у кімнату. Він лежав високо на подушці, а його очі були втоплені в двері, наче б він чекав моого приходу. Очі ці були широко розплющенні й здеревілі від жаху. Волосся його в грубих жмутках збилося на чолі. Ніколи досі я не помічав так, який він був поганий. Мав хитрі очі, що вертіли кожного наскрізь; але при доброму здоров'ї вони горіли вогнем, так що їхньої хитrosti не було помітно. Ці вогники в очах мали в собі щось задоволено-простакувате, щось, що наче хотіло сказати: «Я знаю, що я хитрий і поганий. Але що з того? Це мені зовсім не шкодить». Ці вогники на мою думку, хвилювали і з'єднували йому симпатії в деяких жінок. Але тепер, коли вони пригасли, виглядав він звичайним волоцюгою.

Я вважав своїм обов'язком трохи розважити його і тому натякнув, що він мусить сам спати у ліжку. Але він мене мабуть не зрозумів, а я почав лякатися, що теж і він у свою чергу зробить з своєї смерті релігійну справу. Гострим голосом він велів мені сісти.

— Умираю, — сказав він дуже твердим голосом, — і хочу тобі щось сказати. Лікар нічого не знає; він думає, що я фантазую. Друже, я відчуваю якийсь жах. Я хотів би, щоб мене заспокоїла, — по довгій павзі він додав, — якась розумна людина. — Він засунувся глибше під покривало.

— Раніш я був хворий один єдиний раз, — продовжував він. — Це було ще до твоого приїзду в наше село. Я був тоді ще хлопцем. Люди казали мені, що всі мали мене за вмерлого. Винесли мене, щоб поховати, але трапився лікар у саму пору і заборонив ховати.

Я чув про такі випадки, і не знаю, чому саме мені він це оповів. Але опісля я додався, що він має на гадці. Його мати не звернула тоді належної уваги, чи він дійсно вмер, хоч я не сумні-

ваєш, що вона мусіла за-
водити: «Мій бідний син...
Що я без нього робитиму». Я певний, що тоді вона сама
повірила в його смерть, так
як і тепер. Вона не була
вбивницею. Була тільки ду-
же неспокійна.

— Глянь сюди, старий
друже, — сказав я і попра-
вив йому подушку вище, —
не маєш чого боятися, ти на-
певно не вмреш. Я знаю,
що лікар залишив тебе на
ласку долі. Але це нерозум-
но. Заложуся за мою сороч-
ку, що перед тобою ще ба-
гато років життя. І ще біль-
ше дівчат, — додав я, щоб
його розвеселити.

— Прошу тебе — залиши
це! — сказав він. Тепер я
пізнав, що він дійсно став
релігійною людиною. —
Так, так, — казав він далі,
— коли б я ще прожив,
я не зачіпив би жадної
дівчини. Ні, напевно ні.

Я намагався стримати
сміх і бути поважним, але
це коштувало мене багато
зусиль. Мораль хворих лю-
дей завжди смішна.

— Ну добре, — сказав я,
— але ти не повинен нічого
боятися.

— Я й не боюся, — сказав
він, — коли я тоді знову

прийшов до себе, я подумав,
що перед хвилиною я був
мертвий. Це не був стан сну
або спокійного відпочинку.
Хтось був коло мене, що
знає про все. Про кожну
дівчину, яку я колинебудь
мав. Навіть про це зовсім
молоде соторіння, що ще
нічого не розуміло. Це дія-
лося надовго до твого при-
буття. Вона жила на милю
далі від того місця, де тепер
живе Рахиля. Але вона та
її родина пізніше виїхали.
Знав також про кожний
гріш, який я забрав у мате-
рі. Це не була крадіжка, бо
гріш залишився надалі при
родині. Про нього я ніколи
не мав нагоди поговорити й
шукати вияснення. Він знав
навіть про думки, які я мав.
А людина безсила супроти
своїх думок.

— Вони подібні до ко-
шмарного сну, — сказав я.

— Так, це мусів бути сон,
правда? Сон, який мають
люди в час недуги. І тоді
сталося, наче б він прийшов
до мене. Мені важко, я
просто не можу зносити об-
рази. Це було страшне. Я
хотів упасти в непритом-
ність, але не міг, бо я був
мертвий.

— Тільки в сні, — підка-

зав я. Його жах зробив мене нервовим. — Тільки в сні; — повторив я ще раз.

— Так, це мусів бути сон — правда? Я ж знову прокинувся. Найдивніше було те, що я почув себе зовсім добре. Я підвівся і став посеред вулиці, а недалеко була юрба з якимсь чоловіком — це був лікар, що затримав людей, готових мене поховати.

— Що далі? — запитав я.

— Старий друже, — відповів він, — приймімо, що це була правда. Приймімо, що я був дійсно мертвий. Тоді я вірив у це, вірила в це й моя мама, ти знаєш це. Але їй не можна вірити. Опісля декілька років я жив так, як годиться. Я знов, що може прийти чергове нещастя. Але згодом все пішло в забуття... Це все видається неможливим. Це неможливе. Звичайно, це неможливе. Я знаю це, правда?

— Певно, що ні, — відповів я. — Такі чуда сьогодні вже не діються. І взагалі чому б саме з тобою мало статися чудо? І якраз тут?

— Це було б жахливе, — сказав він, — коли б це була правда і коли б мені до-

велося це все ще раз перевживти. Ти не знаєш, що мене зустріло в цій кімнаті. Тепер було б напевно далеко гірше. — Він зупинився, а по хвилині додав, наче б хотів ствердити якийсь факт:

— Коли хто вмре, тоді вже нема несвідомості.

— Нема сумніву, що це був сон, — сказав я і стиснув його руку. Він почав тепер і мене хвилювати своїми фантазіями. Я мав одне бажання, щоб він хутко вмер, щоб я мав змогу втекти від його хитрих, залитих кров'ю, жахливих очей, і щоб я міг дивитись на гарніші речі, наприклад — на Рахилю, про яку він згадав, вона жила милю звідсіль.

— Коли б така людина справді жила, — сказав я, — що творить такі чуда, тоді ми напевно чули би про неї, в цьому можеш бути зовсім певний. Навіть у такій Богом забутій закутині.

— Про Неї ж дехто оповідав, — сказав він. — Але це були тільки бідняки, і вони вірили всьому, правда? Вони розказували наче б Він оздоровив багато хворих і калік. Оповідають наявіть, що жив якийсь сліпо-

народжений, а Він прийшов, торкнувся до його повік і сліпий прозрів. Але це тільки оповідання старих бабунів, правда? — питав він мене, тримячи із страху. Потім поклався і нагло змовк, наче увірвана пісня.

Я сказав раптом:

— Правда, це тільки брехливі вигадки. — Але в ту мить я замовк, бо далі говорити не було вже потреби. І все, що я міг зробити, зводилося до того, щоб

зійти вниз та сказати матері, нехай закриє йому очі. Я не діткнувся б до них за жодні гроші світу.

Це було дуже, дуже давно, коли я пригадав собі цей день, у який відчув на своїх повіках щось холодне, наче слина, а коли я розплющив очі, побачив людину, що мандрувала, ніби дерево, в товаристві інших дерев.

З англійської мови
переклав

Яр. Ч.

РІДКІСНА ОПЕРАЦІЯ

Два роки тому в родині американця Браді народилися два хлопчики — сіамські близнюки. Це був дуже рідкісний випадок. Хлопчики були зрошені головами, а все останнє у них було нормальнє.

Батьки були дуже стурбовані долею дітей, бо чим далі більше виникали усякі ускладнення, які порушували нормальнє життя близнят.

Коли дітям минуло чотири місяці, один хлопчик поважно захворів. Життя другого було нагло загрожене.

Треба було за всяку ціну рятувати життя хоча б однієї дитини. Лікарські дослідження показали, що мозком діти не з'єднані і можна наважитись на операцію — розтин тієї частини черепної коробки, якою діти були з'єднані.

Батькам не було іншого порятунку, як дозволити провести цю складну хірургічну операцію, в успіх якої лікарі самі не вірили.

Після довгої і старанної підготовки, нарешті, операцію проведено. Хворий хлопчик скоро помер, а його брат Радней Браді живе, має тепер два роки і навіть нещодавно презентував себе в нью-йоркській телевізії. А коли виросте, згадуватиме свого брата, якому зобов'язаний своїм життям.

Петро П.

Передрук цієї статті, навіть у виїмках, без дозволу редакції «Ми і Світ» заборонений. (Copyright by «My i Svit»).

Останні дні ВЕЛИКОГО МИТРОПОЛИТА

Смерть Митрополита Андрея Шептицького була без сумніву для українців найвизначнішою подією нашого часу. Його хвороба і смерть розвинулись дуже швидко. Митрополит занедужав на грипу, як це йому часто траплялося. Він уже був видужав, але опісля захворів на ново. До погіршення стану спричинилися йому питомі ускладнення, зокрема недуга суставів, що послабили серце. Одного дня, коли я його відвідав, стан його недуги був важливий. Весь час перебував біля нього лікар. Також безупину піклувалися ним Сестри Василіянки й Вінкентіянки, що приходили до нього відвідувати свою працю в лікарнях.

Після кількох днів стан здоров'я почав нагло погіршуватися. Складалося враження, що Митрополит не хотів уже жити, що він склав містерійний договір з Богом, щоб вдатися до Нього й там заступатися за справі, які були йому дорогі. Бож ще під час недуги він довго керував й цікавився всіми справами.

Одна з останніх моїх розмов з ним, вже під час цієї недуги, була про Ньюмана, Савонаро-

лю і Паскаля. Він тішився, що наново піднято справу беатифікації Савонаролі. Він дякував за те, що я приніс йому Сірано де Бержерака. Він хотів його ще раз перечитати, бо казав, що це дуже добра річ: ідея підставлення однієї особи за другу була також його власною ідеєю в його душі. Усе своє життя він бажав, він бажав цього ще й тепер, прийняти терпіння за інших.

Прийшла хвилина, коли він перестав говорити й відповідати. Не тому, що він був непритомний чи не розумів, що діялося навколо нього, а тому, що він вступив у стадію великої мовчанки й не хотів, щоб її порушувано. Кожного ранку він приймав св. Причастя, яке приносив по Службі Божій його брат Климентій; за винятком останнього дня, коли вже параліч захопив його горло.

Так було деякий час. Архієпископ Сліпий відвідував його постійно, визначні лікарі інформували його про стан хворого. Вони пробували давати Митрополитові різні інъекції, проти яких він енергійно боронився. Я мав декілька разів враження, що він почуває себе дуже зло.

28. жовтня я провів ніч в митрополичій палаті, де зібралися майже всі найближчі, щоб в сусідніх кімнатах вартувати біля хворого. О 3 годині ранку я відслужив Службу Божу, щоб дати місце іншим священикам. Біля полуночі стан Митрополита нагло погіршився, так що пополудні вирішено було уділити йому св. Тайни Єлеопомазання. Це зробили священики: Кладочний, Грицай і Климентій Шептицький, в присутності кількох осіб, між якими був і я.

Тому, що того дня було в латинському календарі свято св. Тадея, опікуна безнадійних справ, один з рідких чудотворних образів якого знаходиться у Львові, я почав молитися до святого, щоб рятував недужому життя. Мені прийшла думка відкритися в цій справі також Савонаролі, через якого я дістав чимало ласк у моєму житті. Я зацікавив цим також отця Климентія та настоїтеля о.о. Домініканів. О. Климентій вирішив дати офіційний заклик, щоб усі молилися в цій справі. І сталося щось надзвичайне: вранці 30 жовтня черговий лікар повідомив про медичний феномен, який трапився вночі. Пульс хворого завмер на цілої півгодини, і він був певний, що все вже скінчилося. Але раптом пульс почав битися наново. Лікар був переконаний, що це була криза, що недуга минається та що хворий повернеться до здоров'я. Коли б так було скла-losya, не було б сумніву в справжньому чуді. Але було ясно, що Митрополит не хотів прийняти дару життя.

30 і 31 жовтня усе оточення

Митрополита було сповнене найкращих надій. Але увечорі другого дня було вже певне, що Митрополит не живиме. 1. листопада я вийшов у місто, відправивши цього великого ранку Службу Божу в митрополичій каплиці. Коли я повернувся пополудні, мені сказали, що Митрополит вже не живе і що його вже одягають. Я був такий потрясений цією вісткою, що вернувся, не маючи сили увійти до палати.

Митрополит помер раптово о 13 год. 45 хв. 1 листопада 1944, у хвилину, коли цього найменше очікували. Всі сиділи спокійно при столі в гостинній. В його кімнаті не було нікого, лише слуга Гавриляк, який прибіг сповістити, що Митрополит помер; саме тоді, коли черговий лікар, сестри та кімнатний братчик вийшли, щоб приготувати інъекцію, голова опала назад.

Мені розказував опісля брат-студит Атанасій Кольбенка, кімнатний братчик Митрополита, що вночі з 28 на 29 жовтня, по прийняттю Тайни Єлеопомазання, Митрополит говорив наче в екстазі, глухим голосом, що наче лунав здалеку, не рухаючись і не відкриваючи очей. Він казав, що помре і не говоритиме більше, і ніхто не почне більше його голосу аж до Страшного Суду, коли він ще раз промовить до всіх тих, які не хотіли його слухати. Він говорив ще про суд Божий і про безмежне Боже милосердя. Він передав, так сказати б, свою душу своїм вірним. Опісля він звернувся французькою мовою до сестри

вінкентіянки, яка була сестрою милосердя в Бельгії. Так він говорив приблизно пів години, і це були хвилини зворушливі і дуже врочисті.

Митрополита покладено у стіл вівтаря в його приватній каплиці. 2. листопада, о 5 год. ранку, його перенесено з процесією до недалекої катедри. Він був там виставлений, у відкритій домовині, аж до похорону в неділю, 5 листопада. Не можна було знайти для нього домовини, тому зложено його тіло в тимчасовій домовині, на дуже низькому катафальку, щоб всі могли мати легкий доступ до нього. Тим часом студити зробили просту дубову домовину, в яку закрили його тіло вночі з 4 на 5 листопада, боячись, щоб не почало псуватися, хоч ще ніяких ознак цього не було.

Коли я отямився настільки, щоб увійти до митрополічої палати, я був вражений атмосферою спокою та майже духової радості, яка панувала поміж оточенням Митрополита: отець Климентій, що його так любив і так вірно ним піклувався, і брат Атанасій, що не покидав його впродовж 15 років, і всі інші мали усміхнені обличчя. Вони говорили: треба тішитися, бо Митрополит Андрей здобув напрещті те, чого бажав, — відпочинок і звільнення! Бо насправді його життя було для нього важким хрестом.

За весь час, коли тіло Митрополита було виставлене, ми всі сходилися у палаті та в катедрі, злютовані найцирішими братніми почуваннями. Це були гарні й дуже скріплюючі дні спільногого життя.

Наплив народу до тлінних останків був надзвичайний, не зважаючи на те, що в наслідок обставин довелося відмовитися від звичайних церемоній. Можна було бачити советських вояків, які теж приходили. Два латинські єпископи: архиєпископ і його помічник, а також вірменський капітульний вікарій відправили читані Служби Божі, а опісля брали участь у архієрейській. Здавалося, що забулися всі різниці й вирівнялися всі розходження. З-пова Львова прибули два єпископи з Перемишля: Коциловський і Лакота.

Похорон відбувся 5 листопада, зараз по полудні, так щоб все могло скінчитися перед поліційною годиною. Нову труну, вкриту багряним покривалом, несли священики, зміняючись під час довгої дороги. Вийшовши з храму св. Юра, похід ішов вулицею Міцкевича, попри Університет, вулицею Коперніка попри українську духовну семінарію, аж до польського костьолу св. Mariї Магдалини, де була відчитана св. евангелія, опісля пасажем Сакре Кер вернувся до катедри, де зложено труну в присутності небагатьох свідків, в малій крипті під хорами. Крипту замуровано, залишаючи малий отвір, як це є звичай робити для слуг Божих. Свідками були: парох катедри, отець Климентій, і декілька духовних осіб, а в тому числі о. Котів, о. Пересипкін і я.

Сам похоронний похід був дуже скромний, як на те, коли подумати, який він був би в сприятливих обставинах. Все ж він

був не менший кілометра, і було в ньому багато священиків, що оточували домовину, та співав хор питомців семінарії. Єпископи Чарнецький, Будка, Лакота, Коциловський і Архієпископ Сліпий ішли в святочному поході з мітрами на головах. Отець Климентій сам ішов за домовиною, опісля йшла група о.о. Василіан і інших священиків, що між ними був і я. Польські єпископи не брали участі в поході. Не було також нікого із Станиславова. Багато сестер було в поході. Маси народу тиснулися по обох боках вулиць. Совети поводились дуже коректно: за весь час я помітив всього дві або три шапки на головах. Вони говорили, що двадцять років не бачили стільки єпископів на вулиці. Але народ говорив, що тріумфуюча в цю хвилину свобода відійде зараз за Митрополитом Шептицьким.

Зараз по смерті почали діянтися надзвичайні речі, що їхніми свідками був не лише простий народ і жінки, але також визначні люди: Митрополит з'явився одній особі, що зовсім не знала української мови, і сказав слова, які вона опісля повторила, не розуміючи їхнього значення. Одному купцеві, зруйнованому большевицькими податками, велів почати торгівлю заново, бо швидко розбагатіє, — і це справдилось. Багато таких оповідань я наслухався або беззусередньо від тих людей, або від достовірних свідків.

Зараз наступного тижня, архієпископ Сліпий перебрав у посідання митрополичу палату. Треба підкреслити, що архіє-

пископ Сліпий з хвилиною смерти Митрополита Андрея незвичайно морально спотужнів. Церемонія його митрополичної інсталації, як і церемонія номінації й посвячення о. Климентія — нового архимандрита Чину о.о. Студитів відбулася в неділю 12. листопада. На бенкеті, де був присутній також латинський прелат мгр. Базяк, митрополит Сліпий промовляв дуже сильно про вірність Апостольському Престолові й підністост в честь Папи.

Три тижні пізніше, точно в той самий день, лиши з різницею на три години, помер польський архиєпископ Б. Твардовський. Кажуть, що він простудився на похороні Митрополита Андрея. Збіг обставин дуже помітний: коли Митрополит Андрей помер в річницю вибуху українсько-польської війни в 1918 році, то архієп. Твардовський помер в річницю зайняття Львова польськими військами. Важкі життєві різниці закінчилися розв'язкою, задовільно для обох сторін.

Архієпископ Твардовський був забальзамований. Його серце зложено в костелі Кармелітів, де він безпосередньо перед вибухом війни коронував чудотворний образ Матері Божої Неустанної помочі. З трудом пощастило наладнати справу похорону з советською владою. Мгр. Базяк, який вступив на архієпископський престол автоматично, мусів іти особисто до НКВД і обговоривши умови, заплатити 120.000 рублів. Трасу похоронного походу змінено. Замість походу з польської катедри на Личаківський цвин-

тар, одержано дозвіл на похорон в крипті костьолу Матері Божої Остробрамської, що її архиєпископ побудував на свій кошт на горі Личакова й передав Салезіянам. В катедрі відправлено також похорон у східному обряді, але митрополит Сліпий не взяв участі в похоронному поході.

Погода, прекрасна під час похорону Митрополита Андрея, стала поганою і дощовою. Довгий похід складався з делегатів духовенства й народу. Брав у ньому участь також один генерал польської армії, разом з своїм штабом. Советська поліція з старшинами вищих рангів стежила за порядком. Похід супроводила оркестра львів-

ських польських залізничників. Прибув на похорон польський перемиський єпископ, разом з своїм помічником.

По перебранні архиєпископом Сліпим митрополичної гідності, «Ізвестія» чи «Правда» помістили ногатку, що архиєпископ Сліпий став митрополитом і головою грек. кат. Церкви в СССР. Це рівнялося офіційному визнанню.

Події пішли своїм порядком. Контакти поміж советською владою і Митрополитом відбувалися головно за посередництвом о. Івана Котова. Вістка про його нагле ув'язнення дуже потрясла Митрополита Йосифа.

Очевидець

Заходи за проголошення святим Митрополита Андрея

Шановний автор статті про останні дні великого Митрополита прислав нам образок, виданий з дозволом духовної влади англійськими католиками (побіч даємо фото образка — Ред.), де на трьох дальших сторінках подані біографічні дані про Митрополита та молитва такого змісту (перекладаємо з англійської мови):

О, Господи, Ісусе Христе, Ти, що зволив був учинити честь люблячим Тебе слугам Твоїм, творячи в їх земному житті чуда й надзвичайні діла, — ми молимо Тебе, щоб Ти, за посередництвом у Небо взятої Матері Твоєї, явними знаме-

нами й чудами прославив вірного слугу Твого Андрея Романа Шептицького, що ціле життя своє був борцем за з'єднення християн. Ми просимо, — для сяйви слави Твоєї, для прославлення імені Твого, для спасіння душ і величі Церкви Твоєї, переслідуваної тепер серед колишніх вірних його, — щоб він владою Твоєю, міг бути проголошений Блаженим. Амінь.

Цікаво, що ці заходи почato рівночасно з заходами за beatificaciю кардинала Джон Генрі Ньюмена (1801 — 1890), якого творами так дуже цікавився наш великий Митропо-

лит та про якого говорив з нашим достойним співробітником за декілька днів перед смертю. В справі його беатифікації видано образок з такою самою молитвою.

Наш достойний співробітник прислав нам, разом з образком, такого листа:

«Дорогий Пане!

Митрополит Андрей дуже колись нарікав, чи правильніше — висловив своє нездійснене бажання і якесь почуття розчарування (одне з тих, яких ніколи не щадило йому життя), що ніколи ніхто не зладив медалі з його образом. Митрополит сказав, що такі медалі мають Архиеп. Теодорович (вірменського обряду), архиеп. Сапіга (пізніший кардинал) та інші, а йому ніхто медалі не зробив. Зроблено багато портретів, фотографій, але все це нетривке і без певної майбутності. Медаль, що переживає віки і є предметом зацікавлення незалежно від зацікавлення даною особою, входячи в склад окремої науки та розшуків, йому не пощастило мати.

Це пригадалося мені сьогодні, коли пересилаю Вам щось більше, ніж медаль. Це щось дуже мале, але воно має свою сильну вимову.

Не треба, по-моєму, думати, що тута за медаллю була виявом якоїсь порожнечі чи гордості Митрополита. Його покора, скромність та самовідречення були надто відомі. Але Митрополит говорив інколи, що насправді ніхто не має справжнього розуміння того, що він робить і що собою являє. В хвилині змучення життям та бо-

ротьбою, в хвилини депресії, це, мені здається, хроніче почуття виринало наверх. Митрополит бажав, щоб те, що він робить, увійшло в традицію, щоб його ідеї не щезли з свідомості керівників Церкви й народу. Щоб не пропало ним кинене насіння. Правда, він пам'ятав дуже добре слова св. евангелії про те, що поки насіння не вірре, не дасть жнива. Про це він говорив не раз, передбачаючи, що все, що він робив для об'єднання християн на галицькій та світовій ділянках, — це все буде знищено. По-людськи кажучи, це все піде «на марне». Та при цьому він хотів, щоб все таки залишилося щось такого, чого в майбутньому ніхто не помине.

Образок, що його я Вам поси-

лаю, дуже безвартісний для «мудрих світу цього», що думають категоріями світського зиску. Дуже смішний для тих, що рахуються лише з матеріальною силою. Проблематичний для критиків і людей малої віри. Та все таки це «щось», коли воно доходить до повного розквіту, переживає віки історії. Бо історія, що присипала попелом багато світських імен, не забула святих, визнаних Церквою.

І коли б навіть цей образок не діждався великих наслідків, яких є передвісником, він все таки більше за медаль надає бліску особі Митрополита. Бо цей блиск виходить і входить у людські душі й ніколи не вмирає.

Цей образок видав не українець і навіть не східній католик, а чужинець, з відчуттям за опіку й заступництво Митрополита Андрея, що їх відчув на собі. Отже тепер вже є на широкому світі чимало людей, що говорять про молитви за посередництвом Митрополита, які були вислухані. Чимало розказують уже про те, що тоді чи тоді хтось в недузі, в тяжкому випадку звернувся і був вислуханий. Чудо не чудо, але була допомога, і то зовсім ясна і реальна.

Може колись про це напишу більше. А сьогодні хочу, щоб Ваші читачі дещо над цим залишилися.

Ваш

Х. Х.

Митр. Андрей в очах чужинців

Швайцарська газета «Ле Кур'єр» від 30 грудня 1951 року помістила велику статтю з портретом Митрополита Андрея під заг. «Приятель Пія X.: Митрополит Андрей». В ній, між іншим пишеться:

Треба було б багато більше писати, щоб дати вміливі підрахунок його багатогранного життя й його дуже складного характеру. Але нам пригадується одна ідея, висловлена еспанським журналом «Біле й червоне» в одному слові — «Патріярх».

Митрополит ніколи офіційно не користувався цим урочистим і сугестивним титулом, але він його найкраще характеризує.

Він мав для широкої й дуже складної території багато прав патріярха. Бо в його особі сполучалися й конкретизувалися надії її світські намагання Свят. Престолу привернути до католицької Церкви північно-східніх слов'ян. Він був свого часу сам один символом, реалізатором і носієм надзвичайних привілей. Але він і своїм зовнішнім виглядом був патріярхом та постаттю, як говорилось, «наче вирваною з віку Отців Церкви і великих єпископів та античних патріярхів». Дехто порівнював його з папами першого ренесансу. Інші, на мою думку, з більшою слушністю, бачили в ньому образ Атанасія, Василія,

Амвросія, або Христостома, — такого, як і вони, аскета, пустельника, владику, провідника для народу і для вчених, церковного законодавця й основника шпиталів, бібліотек, захоронок і шкіл, реформатора й апостола, з безмежною перспективою, неосяжним зацікавленням і горизонтами. Він, як вони, силою обставин, був засновником цивілізацій і націй,

що своїм ім'ям і питомим тягarem виповнював велику частину загальної Церкви. Це був реалізатор, свідок і апостол ласки, Божої і католицької.

Якщо загалом в християнській старині існує святий, якого характеризували б подібні прикмети, то ним був би, я думаю, св. Патрик, що заснував Ірландію і сам відкрив цілу духову епопею.

ЦІКАВЕ ІЗ КОРЕЇ

У протилежності до американського державного свята «Дня Незалежності» в Кореї встановлений «День національного приниження», на знак анексії країни в 1910 році японцями.

Коли на Заході жалібним кольором є чорний, то в Кореї в хвилини жалоби і смутку одягаються в біле.

Хлопці і парубки ходять з непокритою головою, натомість жонати повинні носити капелюхи із кінського волосу.

Народна творчість корейців дуже багата. От, кілька зразків їх фолклору:

- Оберігайся захованого під усмішкою меча.
- Квітка, яка розцвітає на зорі, зів'яне в полуцені.
- Ніхто не впаде без того, щоб на нього не повалився інший.
- Закон далеко, п'ястук близько.
- Чи стане віл королем лише тому, що він сильний.

П.

ЛИЦАРІ 20-ОГО СТОРИЧЧЯ

Джордж Вуе та Габріль Сімон із Шасані (Франція), залюблені в тій самій дівчині, вирішили викликати себе на двобій. Зброю вибрали оригінальну — рушниці для полювання. Вибрана їхніх сердець здалеку приглядалася боєві. Кивок судді, два стріли і... обидва лицарі залишилися цілими, а їхню любу важко ранену перевезено до лікарні.

Над чим працюють українські вчені?

За статтею президента Академії Наук УРСР, академіка О. В. Наліадника, знайомимо Читачів з дослідами й проектами українських радянських вчених, що стосуються покращення врожайності південних українських степів. Можливо, вони будуть зреалізовані, щоб черпати ще більше багатств з України. А може прийдеться їх щойно здійснювати у вільній українській державі. Так чи так, варто з ними познайомитися, бо вони змінять обличчя й кітмат України. Ред.

Великі зміни зайдуть у степах України. Побудова Кахівської гідроелектростанції, потужністю 250 тисяч кіловатів, Південо-Українського й Північно-Кримського каналів, спільною довжиною на 550 кілометрів, матиме велике значення для народного господарства країни. З появою в степах Дніпрової води помітно збільшиться урожай бавовни й пшениці — передових культур на півдні України. Зрошення південних степів зробить країну одним з найбільших доставців бавовни. На зрошених плянтациях Південної України, як показали досліди останніх років, урожай перевищує 30 центнерів бавовни з одного гектара. Є надія, що

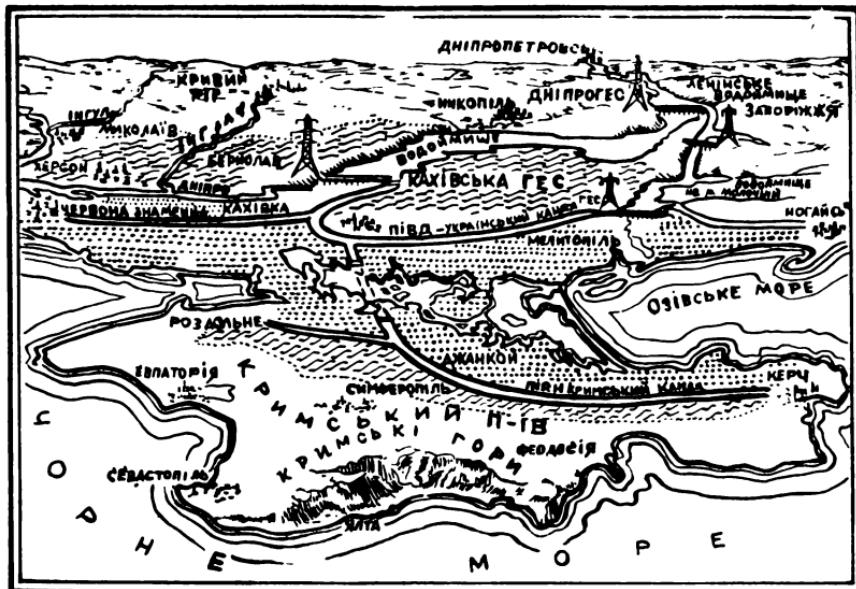
він ще збільшиться й дорівняє урожаєві Узбекістану. З півтора мільйона гектарів зрошених земель України бавовна займе приблизно 500.000 гектарів і загальний збір української бавовни даст десятки мільйонів центнерів.

Зрошення розв'яже годівельну проблему розвитку тваринництва в степах. За даними Брилевської дослідної станції, найцінніший харч — люцерна, принесе на зрошенному полі тричотири укоси на рік. Помітно зросте урожай кормового буряка, гарбузів та інших культур.

При достатній кількості кормів у три-четири рази збільшиться продуктивність худоби. Тут будуть пастися численні отарі найдорожчих тонкорунних овець асканської породи, а також цигейських смушкових і каракульових овець. У багато разів збільшиться кількість великої рогатої худоби, свиней, гусей, качок і курей.

В нечуваних розмірах збільшиться садівництво й виноградництво. В степах на поливних землях появляться плянтації рижу, арахису, кунжуту, рози, мускатної шавлії, трояндової геранії, евгональних волошок та інших цінних культур.

В країні побудують сотні нових промислових підприємств для переробки бавовни, вовни, шкіри, молока, м'яса, овочів та іншої сировини. Рівночасно по-

████████ ПЛОЩІ ПРОЕКТОВАНОГО
САМОЗРОШЕННЯ

████████ ПЛОЩІ ПРОЕКТОВАНОГО
МАШИН. ОРОШЕННЯ

↗ КАНАЛ

являється фабрики синтетичного кавчуку й інших хемічних продуктів.

Велику програму цієї розбудови опрацьовують українські вчені.

Південно-український канал матиме свій початок вище греблі Дніпрогесу (тепер імені Леніна). В час повені зайва вода переллється у водоймище на річці Молочній, місткістю 6 мільйонів кубометрів. Звідсіля вода буде направлена в південні степи України й Криму.

Головна частина траси каналу проходить в важких геологічних умовах. Вона перетне високий вододіл між Дніпром і Молочною. Доведеться виконати велики земляні роботи. Інже-

нерно-геологічною підготовкою цього завдання займалася секція геології під керівництвом Н. П. Семененка. Вчені встановили геологічні дані, потрібні для запроектування головної частини каналу, а також для побудови додаткових водоймищ на річці Конці, в балках Суха і Янчекрак.

Інститут гідрології і гідротехніки під керівництвом Г. І. Сухомеда склав нормативи для обчислення втрат на випарування з водної поверхні в областях зрошеннЯ. Усталено, що в посушливі роки з Каховського водоймища буде випаровуватися 10% його місткості. Обраховано найбільші витрати Дніпра в час розливу й найменші — літні, да-

но характеристику стоку Дніпра в його пониззі. Це потрібне при проектуванні греблі електростанції й інших будов Кахівського гідроузла.

Однією з тем була ще проблема скріплення дна в долішньому б'єфі кахівської греблі. Навесні ріка буде перекидати через греблю значне число зайвої води. Ця течія котитиметься з великою силою. Щоб запобігти розмиттю долішнього б'єфу, треба побудувати спеціальні гасителі надмірної водної енергії. В гіdraulічній лябораторії побудовано модель Кахівської греблі і повішено картину весняної повені на Дніпрі.

Інститут електротехніки закінчив досліди, сполучені з автоматизацією Кахівської гідроелектростанції. Ці роботи стосуються автоматичного пуску й зупинки агрегатів, автоматичного регулювання потужності рівнобіжно працюючих генераторів, і т.д. Лябораторія швидкохідних машин і механізмів закінчує досліди над питанням діяння потужних насосних станцій на півдні України.

Багато цікавих проблем вирішують українські вчені-гірники. Виявлено умови і спроможність виймання землі на каналі методою зриву на викид. Інститут гірництва подав схеми проведення глибокого виймання з допомогою потужних екскаваторів і землесосів.

Одне з найскладніших питань — перехід через Сиваш. Як найкраще, дешевше й швидше перекинути солодку Дніпрову воду через солоні сиващські топи в кримські степи? Київ-

ський інженернобудівельний інститут запропонував перехід через Сиваш судноплавним мостом і акведуктом. Наукові працівники Дніпропетровського гірничого інституту випрацювали спосіб переходу каналу через Сиваш по штучному високому насипу. Є ще й інші проекти переведення Дніпрової води в Крим — по Перекопському перешийку і т. д.

Побудова каналів і Кахівської гідроелектростанції викличе буйний розвиток промислових сил Південної України. У недалекому майбутньому енергії Кахівської електростанції буде замало, щоб забезпечити всі потреби. Отже вчені вже думають над допоміжними джерелами енергії для зрошення областей. Над цим працює Інститут теплоенергетики. Там досліджують питання використання багатьох покладів бурого вугілля. Воно придатне на паливо та як хемічна сировина. Розроблена схема побудови в степах сіті вітрових електростанцій. Так використано б енергію вітру, що на півдні України має більшу швидкість та буває впродовж великої частини року. Вітростанції значно збагачать енергетичні ресурси, а віtronасосні установи з успіхом можуть знайти застосування при переливанні води з розподільних каналів на поля зрошування.

Посеред технічних проблем зрошування найскладнішим є зрошування земель в районі Інгульця, останнього допливу Дніпра. Ця маловодна річка дуже висихає влітку і тече в вузь-

кому глибокому рові. Інженери запропонували на відстані 80 кілометрів поглибити русло річки, щоб вода змінила напрям і потекла з Дніпра в Інгулець. Опісля могутні насоси піднімуть Дніпрову воду на висоту 60 метрів і справлять каналом у водоймище, що його побудують недалеко від міста Миколаєва. Насосна станція забиратиме до 605 тисяч кубометрів Дніпрової води на добу, — багато більше, ніж Інгулець приносив Дніпрів. Над цим вже ведуться роботи.

Спеціальні плаваючі лябораторії вивчають способи, як запобігти паданню на зрошені поля соленої морської води, що її нагонять інколи в Дніпро низові вітри. Вивчають хемічні прикмети води Кахівського водоймища, її діяння на гідротехнічні споруди та на розвиток рибного господарства.

Найцінніші риби йдуть на нерест з моря по Дніпру. Кахівська гребля може перешкодити їм дістатися на нерестові місця. Тому, мабуть, доведеться зробити в греблі прохід для риби, а крім того поробити заходи для штучного розвитку деяких цінних пород. За приблизними підрахунками кахівське водоймище може дати річно до 300 тисяч центнерів улову. Тож треба вчасно забезпечити водоймище потрібними кормами. Інститут гідробіології простудіював умови прохарчування риби в пониззях Дніпра, Дністра й Буга і запропонував перенести звідтіля в Кахівське водоймище водорослі. Побудовано спеціальний прилад для догідного транспортування тих «переселенців».

Інститут фізіології рослин і агрохемії опрацював структуру посівних площ і 14 схем сівовозмін зрошених земель України.

Інститут генетики й селекції займається питанням збільшення урожайності сільсько-гospодарських культур. Інститут ботаніки дослідив всі природні кормові рослини півдня України й докладно вивчив рослинність ріки Молочної.

Багато уваги присвячується справі закріplення пісків на Дніпровому низу та насадженням лісів в зоні каналів. Дніпрові піски, що їх часто називають «херсонськими Кара-Кумами», тягнуться від Кахівки до Чорного моря і займають площу приблизно 200 тисяч гектарів. Коли їх закріпiti, вони могли б дати по 100 й більше центнерів винограду з гектара. Можна було б там садити також картоплю, помідори, тютюн.

Щоб освоїти піски, треба на перед їх закріпiti, засіваючи на них трави та насаджуючи ліси. Українські археологи установили, що в давнині ці піски були вкриті рослинністю, головною сосновим лісом. Тепер Інститут лісоводства опрацював методу гніздового засаджування сосни на пісках. За нею на гектарі зкладається 400 гнізд. Восени наповнюють їх торфом, що затримує осінню вогкість і дає садженцеві поживні складники. Навесні відбувається садження — по 9 садженців у гніздо. Навколо гнізда засівяють жито, африканське просо й інші культури, що запобігає розвіянню піску вітром.

Якщо ці спроби вдадуться, піски вкриються зеленню.

Два вечори з Miro Скалею

Якщо ви не живете в Парижі, то й не уявляєте собі, яка це розкіш сидіти годинами за столиком таки на самому бульварі Сен-Жермен, перед наріжною каварнею та спостерігати життю фільм рухливого життя цього центру світової столиці. Проти вас старовинна церква Сен-Жермен де Пре, могутня вежа якої тямить ще часи нашого славетного Ярослава та в'їзд до Парижу його дочки — королеви Франції Анни Ярославни. Праворуч рю Бонапарте, річка Сена й чарівний Лювр. А бульваром Сен-Жермен без упину пливе в протилежних направленах два потоки машин і людей. Все нові й нові обличчя, усіх рас, усіх країн світу.

В каварні «О ді Maro» артисти й мистці — це буденна річ. Скільки ж тут буває «слав», що їхні імена відомі на весь світ. Позбувшись на деякий час пронизливих очей критиків і пресових репортерів, вони п'ють каву, як звичайні смертні, та дивляться на рухливий бульвар, що приковує увагу, мов усміхнена красуня. Ось і гарсон задивився та ніяк не помічає

нашого славетного співака Miro Скалі. В опері інакше, там цей самий гарсон рук не чутиме, б'ючи браво разом із шаліючою юрбою глядачів. Та тут гарсона «зірки», а «зірки» звичайні гості.

Нас за столиком троє. Miro Скаеля розказує якісь дотепні пригоди з свого театрального життя: про те, як, падаючи, вбитий в «Тосці» збив собі коліно й чуть не ожив з болю; як з перукою старого Фавста зняв також перуку молодого, що була під сподом, і через хвилинку став би перед публікою із своїм, Богом створеним, обли чям, як, обнявши його, партнерка значаюму бороду й перелякано шептала в вухо «вотр барб, вотр барб» (ваша борода)... Говорить голосно, звертаючи увагу сусідів тембром свого дзвінкого голосу та свою українською мовою. Багато жестикулює, розказуючи про театр, театральне мистецтво і... про свою, мабуть, уявну хворобу печінки (тут, у Франції, ця хвороба належить майже до «доброго тону» у всіх визначних людей!). Згадує свій

перший концерт у рідному місті Скалі, що на нього зійшлося сливе не все населення містечка та залягло цілу площу біля читальні. Розказує м'яко про тиху Львову вулицю в Станиславові й подорожі по селах Станиславівщини з хором «Думкою», про театр Блавацького, де він був колись... адміністратором, про театри Тобілевича й Стадника, де був актором, і про львівський Музичний Інститут ім. Лисенка, де почав nauку співу. Разом згадуємо його перший виступ в опері «Фавст» в тому ж інституті, де його партнеркою була Рена Яросевич (теперішня пані ген. Андерс).

Потім згадки про виступи у львівській радіостанції і в львівському оперному театрі, а далі про свій виїзд на студії у Відні й перехід на чужі сцени, — твердий шлях прямування до вершин.

Далекі образи пережитого наливаються кольорами й оживають, згадалося щось рідне, близьке серцю, і тому майже болючим контрастом вражає нас поворот до дійсності, до бульвару Сен-Жермен й до гарсона, що непомітно підсунув під тарілочку рахунок. Вже пізня година, тож перериваємо наш фільм спогадів до наступної зустрічі,

цим разом в помешканні Скаля-Старицьких.

Париж тим і чудовий, що в ньому немає кращих і поганіших, мистецьких і пролетарських дільниць. Він скрізь гарний і скрізь заповнений пам'ятниками мистецтва, архітектури й історії.

Помешкання нашого мистця, чи радише наших мистців сцени (бож дружина п. Miro Скалі відома львівській театральній

публіці артистка Ласовська!), недалеко від площі Республіки. Вийдеш з метро, і зараз зачарує тебе мистецькими різьбами картин з часу французької революції могутній пам'ятник Республіки, долота братів Моріс. Звідтіля вже тільки треба пройти кілька десятків метрів по Авеню де ля Республік, повернути праворуч на бульвар Ришард Ленуар, і ви вже біля дому, де на другому поверсі живуть Скаля-Старицькі. Число кімнати, ба навіть і дома, не дуже потрібне, щоб віднайти нашого мистця, бо постійні сливе щоденні вправи голосу вже давно познайомили навколошніх мешканців з цим, як вони кажуть, «світовим тенором».

Стіни помешкання обвішані фотами з театральних виступів. На почесному місці грамота, що її дістав мистець за заслуги на полі культури від міста Парижу та лавровий вінець, здобу-

тий раніше на концертному виступі в Австрії.

На столі грубі альбоми з вирізками театральної критики. Мистець поналіплював їх і упорядкував хронологічно з педантизмом завзятого філятеліста. Беру в руки одну з цих книг і перегортую.

Починається з виступів на українських сценах. Пізнаю знайомі крої шрифтів «Нового Часу», «Львівських Вістей» тощо. Критики: Бачинський, Борис Кудрик, Лев Туркевич... Спершу мова лише про природні дані співака — про «великий, високо посаджений голос», «глибоке відчуття». А далі щораз голосніше починають хвалити виконання поодиноких пісень і арій, віщуючи велику майбутність. «Голос у Старицького гнучкий, податливий, знаменитий інструмент до всякого роду нюансів, тонкого фразування, — всі три реєстри голосу: низький, середній і високий,

Міро Скаля в лавровому вінці з дружиною та імпресаріо

— вирівняні, непомильна ознака доброї школи», «Широкий діапазон Старицького, при тому фасцинуюче і вміле опанування «піяніссимо» робили велике враження на слухачів», — стверджують українські критики.

А далі починається чужинна критика. Спершу австрійські — з Відня, Нойштадту, Лінцу, Зальцбургу, де Miro Скаля виступав в операх та з самостійними концертами, влаштовуваними три й чотири рази підряд у тих самих театральних залах.

«Старицький співав ролю Рудольфа (це про «Богему» в Нойштадті), виконуючи високу тенорову партію легко й з ліричною ніжністю»... «Він співав і виконував ролю поета Рудольфа з повним мистецьким знанням»... «По арії «Яка холодна ця ручка» — його успіх у слухачів був забезпечений».

«Miro Скаля може бути вдowellений талантом, що його одержав. Цього досить, щоб його голос висунути високо понад пересічність. Його голос гарний, кріє в собі дзвінке піяно і піяніссимо, посідає велику височину і виявляє подекуди італійський тембр»... «Miro Скаля це природний талант, що має право на великі сподівання», — це про його виступи в світовій слави Моцартеумі.

«Його довготривале, переважно високе «Ц» зірвало бурю оплесків, захоплені слухачі випустили симпатичного співака лише по багатьох наддатках», — це про виступ в Інсбруку.

«Звучання його голосу характерні опанованою силою й ніж-

В ролі Рудольфа в опері «Богема» з партнеркою Мімі

ністю, майстерно поєднаними, він має багатий голосовий матеріал, спроможностей якого ніколи не потребує переступати, це тенор з Божої ласки!», «Це король співаків, ясна зоря на теноровому небозводі», — це про концерти в Лінці.

«Несподіванкою був молодечий тенор Miro Скаля, повний джерельної свіжості», — це слова віденського критика.

Далі безліч голосів німецької критики:

«Тут виявився ввесь блиск композиції Верді через промінну красу тенора, який своє завдання голосово поклав на найвищій височині, пронизуючи рівночасно його глибокою ліричною ніжністю», — це про виконання ролі Альваро в «Си-

лі призначення» Верді в Кайзерслявтерні.

«По великому успіху в «Сілі призначення» М. Старицький здивував всіх вносячи в ролю Вільгельма Майстра нові характеристичні нотки шляхетної витриманості в тоні й рухах, при рівночасній блискучій сценічній появі й симпатичній грі», — це про виступ в опері «Міньон» А. Томаса.

А далі критика швайцарська:

«Miro Скаля покликаний, щоб заповнити давно помітну прогалину в нашому ансамблі. Під час різних арій ясніє справжній самоцвіт його співачкої віртуозності»... «І зовнішньо він дуже підходить до ролі тенорового Дон Жуана»... «Театр мав справжнє щастя, що за теперішньої недостачі тенорів знайшов співака з такими добрими даними», — це про виступи Miro Скалі в опері «Рігоletto» в Цюриху.

І далі просто тріумфальний похід нашого славного співака по сторінках французької преси, що тепло відгукується на кожну його появу на сценах оперних театрів по всіх важливіших містах європейської і заморської Франції.

По низці виступів у французькій телевізії та по міжнародному успіху на фестивалі музики в Брюсселі, Miro Скалі щастить влаштувати свій окремий концерт у славній паризькій залі Гаво та виступити в паризькій «Опера-Комік» у «Богемі». Тут його партнерами є найкращі співаки столиці.

«Ось нарешті справжній Miro Скаля. Його теплий з широким діапазоном голос та чудо-

вий стиль свідчать про те, що він блискучий мистець італійського «бельканто» («Епок»).

«Український тенор Miro Скаля має дуже гарний голос і блискучі високі тони. Він співає досконало й не виявляє втори, повторюючи арії на бажання слухачів. Він може бути впевнений в тому, що його ждуть найбільші успіхи», — це про «Фавста» в Ліль.

«Не можна краще заспівати Рудольфа, як це зробив тенор Miro Скаля. Його голос, якого звучання сповнене досконалого блиску, сягає недосяжних висот», — це про «Богему» в Бордо.

«Висота його голосу така недосяжна і кольор голосу такий привабливий та вжитий з таким умінням, що за них йому належить найвище визнання», — це про оперу «Тоска» в Тулюзі.

«Miro Скаля прибув до нас вже з попередніми найкращими оцінками. Треба визнати, що він має виняткові дані: його голос довгий, звучний і незвичайно високий...» — це про виступи в Марсельській опері.

Втомлений, я щораз швидше перекидаю картки грубих альбомів. Похвали й визнання, що їх на перших сторінках ми прочитували з таким захопленням починають здаватись чимсь звичайним і самозрозумілим. Во ще ж закон заповнення простору, який не може наповнитися вище меж своєї спроможності.

Але є ще щось, що ломить цей закон і це раз захоплює мене — це запрошення Miro Скалі до першого світового виконання щойно віднайденої опери Бізе

Оперний театр в Бордо, де Скаля виступав в опері «Іван IV»

«Іван IV», що її ставить Великий театр у Бордо.

«Miro Скаля вивінував ролю Ігоря всіма даними, властивими цій постаті. Він користується мистецтвом наростання й сили тону, не вдаючись ніколи до засобів брутальноти. Його голосовий орган тенора має найчистіший метал, без жодних домішок...»

Я закінчив перекартковування на ліплених і впорядкованих альбомів. Але в Miro Скалі є ще один невпорядкований аль-

бом. Це критика його цьогорічних виступів. Він вручає мені його обережно й просить не переплутати хронологічного порядку. Ні, я напевно не переплутаю, бо я насичений до найвищих меж.

У нашого мистця є ще колекція афіш з його виступів. Він розстилає їх на столі: малі й єщадні німецькі та просторі, багаті французькі. Чи не скрізь на першому пляні Miro Скаля. Во це прізвище, яке сьогодні «робить касу» французьким театрам. «Досить імені Miro Скаля, щоб забезпечити успіх опера!», — писав недавно тульонський критик.

Ми вмовляємося з Miro Скалею ще на одну зустріч, бо мені хочеться ще оглянути фота з вистав. Мистець довго перегортає календарець, підшукуючи відповідний день. Бож на два три дні перед виступом Miro Скаля не хоче нікого зустрічати.

В ролі Фавста

«Він перед виставою просто неможливий!» — стверджує його дружина.

Я дивуюся: трема по таких визнаннях критики й такому захопленні слухачів?

Так, трема, — відповідає майстер. — Чим більша афіша з моїм прізвищем і краща підго-

товка публіки, тим я більше нервуюся. Звичайно, цього нервування ніхто не помітить на сцені, але мої нерви напнуті до останніх меж. Це вже не трема початківця, а трема почуття відповідальності. Бо ім'я зобов'язує...

М. Колянківський

ВОСЕНИ В КАРПАТАХ

Коли починає жовкнути листя на буках, Карпати надзвичайно гарні. Схили гір неначе повищувані жовтим шовком різних відтінків. А вгорі, більче до полонини (так звати у Карпатах гірські луки), стелиться темноzielений оксамит: це ростуть смереки.

У маленькому, неначе іграшковому, вагончику вузькоколійки, що нею возять ліс з гір у долину, я доїхав до гірського селища Поляна Кобилецька і не забаром уже підходив до хати знайомого лісника, яка стояла в невеликій галечині.

Слідом за білим кудлатим пском, що, оскаженою гавкаючи, викотився мені під ноги, назустріч вибіг син лісника Богданко — хлопчишко років дванад-

цяти, який проте вже мав славу завзятого мисливця. Минулі зими він зловив' пастками чотирьох вовків.

Він зрадів мені, своєму старому знайомому, і, поспішаючи і перебиваючи сам себе, розповідав, що татка немає дома, пішли на полонину, що сам він дістав новеньку рушницю і вже вбив з неї дикого кабана, що сьогодні бачив ведмедицю з чималим ведмежам і сильно «напудився» (злякався), що вже дотягнула бучина (букові горіхи) і багато диких свиней з'явилось в околицях. А ще в школі сталося навчання і він одержав п'ятірку з арифметики.

Коли хлопець трохи заспокоївся, а я зайшов у хату, виявилося, що батько пішов на по-

лонину до чабанів, які цими днями будуть зганяти уніз вівці з гірських пасовиськ, і обіцяють повернутися днів за три.

— А олені вже почали ревти?
— спітав я Богданка.

— Айно (так), вже з тиждень, але ж їх не можна бити!

Я пояснив йому, що стріляти оленів не збираюсь, а хочу тільки знати, скільки їх є. Треба дбати про охорону оленів та збільшення їх кількости. А для цього насамперед треба дізнатися, скільки оленів є в Карпатах. Найлегше це зробити восени, коли самці ревуть і б'ються між собою.

— Шкода, що татка нема, — пожалкував я, бо знов, що Богданків батько добре вміє підманювати оленів, імітуючи рев дорослого оленя.

Трохи ніяковіючи і ніби вагаючись, Богданко почав мене запевняти, що він може ревти по-оленячому та що олені ходять зовсім близько. М'ожна принаймні спробувати.

Поміркувавши, я погодився: однаково робити нічого.

Ми зібралися швиденько, бо вже вечоріло. Я про всякий випадок захопив рушницю, а Богданко дістав із батькової шафи велике лямпове скло. Я здивувався: невже хлопець думає іти до лісу з лямпою?

Але виявилось, що саме з допомогою такого скла і підманюють в Карпатах оленів.

Вже смеркало, коли ми дійшли до великої галяви, де, як казав Богданко, часто ходили олені. Ми знайшли собі вигідне місце в кущах, і, сівши на старий, зарослій мохом колоді, почали чекати. Так ми сиділи до-

сить довго. Я задивився на гарний у сутінках вечірній ліс і майже забув, чого сюди прийшов. Раптом я здригнувся від несподіванки. Зовсім недалеко почувся гучний басовий рев і луною покотився в горах. Це був олень. Богданко взяв скло і спробував відповісти, але голос у нього був тоненький, і олень не наблизався.

Аж ось здалека відповів справжній олень, і рев почав віддалятися.

Богданко був дуже збентежений, що не вмів залізти посправжньому. Дорогою додому я втішав його, запевняючи, що виходило непогано і що скоро він зовсім навчиться. А тим часом, поки повернеться батько, ми з ним будемо ловити в гірській річці пстругів або полюватимемо на чорних карпатських білок.

Олена я побачив трохи згодом, коли повернувся батько Богданка.

Ми сиділи на тій самій колоді, де й раніше з Богданком. Попочувши рев, лісник відповів у лямпове скло.

Незабаром у кущах затріщали сухі гілки, і на галявину поважною ходою вийшов олень. Він зупинився, прислухаючись і принюхуючись, та, не знаходячи супротивника, підняв голову і, закинувши важкі роги на спину, гучно заревів. Ми затайли подих.

Раптом легенький вітерець повіяв з нашого боку, олень насторожився, постояв трохи, роздимаючи ніздрі, і зрозумівши небезпеку, такою ж поважною ходою зник у кущах.

Я прожив у ліснику довго, аж до зими, коли олені вже давно припинили бійки і почали скидати роги.

Богданків батько розповів мені, що одного разу він знайшов у горах два оленячі черепи. Іх роги так цільно зчепилися, що розтягнути їх було неможливо. Я уявив собі, з якою страшною силою в розпалі бою вдарились

олені рогами, як роги одного ніби в лещатах затиснули роги другого і як олені, не маючи змоги розійтись, так і загинули з голоду.

А коли я від'їджав, Богданко подарував мені скинуті оленин роги, що він їх знайшов у лісі, а я йому — мисливського ножа.

В. Таращук

Дивний птах

В лісах Венесуелі, Гвіані, на півночі Болівії та в районах Амазонки живе дивний птах — гаоцин.

Пташенята народжуються із недорозвиненими передніми кінцівками. Ці кінцівки подібні до пальців і мають великі зігнуті кігти, за допомогою яких вони дуже спрітно лазять по деревах, плавають і йдуть під воду.

Згодом у дорослих птиць виростають нормальні крила, і кігти зникають. Гаоцини — досить великі птахи, до 50-60 см. довжини. Усе життя птахи проводять на деревах, на землі дуже незграбні і погано літають.

В денну спеку птахів не видно, зате як починає смеркати, вони голосно тріпочуть крилами, роблячи сильний шум.

Харчуються гаоцини листям і рослинами, а також хробаками і жабами. Птахи люблять жити біля річок, правда, дорослі вже не можуть плавати, плавають лише пташенята.

На великий віддалі від пташиних колоній чути неприємний запах. Місцеве населення на них не полює, і навіть хижі звірі гидуть нападати на гаоцинів.

Петро П.

ЦІКАВІ НАГОЛОВКИ КНИГ ОДНОГО АВТОРА

Нешодавно помер відомий англійський письменник Хіларі Беллок. За своє життя він написав багато творів. Із численних його книжок ми подибусмо наголовки, які вражают нас своєю орітінальністю:

«Ні про що»,
 «Про все»,
 «Дещо про щось»,
 «Про щонебудь» і, нарешті, одна книжка Хіларі Беллока має називу: «Про...»

Неділі в Лепких

Це було 1922 — 1926 років. Письменник Богдан Лепкий, близький родич моого чоловіка, дістав саме на своє 50 — річчя дар від американських українців, і це дозволило йому кілька років спокійно прожити й літературно працювати в чудовій підберлінській місцевості Ванзе. Цей відпочинок був йому дуже потрібний, бо тільки там він позбався своєї довгої ниркової недуги. У Ванзі він писав свою трилогію, а також співпрацював звідтіля з газетою «Українське Слово», що її редактором був мій чоловік.

Для нас — берлінців, це була справжня розкіш мати такого милого родича оподалік міста. Дім Лепких був широко відомий своєю гостинністю, тож не диво, що наші щотижневі відвідини стали правилом. Крім нас, дуже часто бували у Ванзе пок. Євген Коновалець з дружиною, проф. Роман Смаль-Стоцький, музика Антін Рудницький та й загалом хто лише з визначніших українців приїхав з краю, той не помінав хати нашого письменника.

Ванзе віддалене на 20-30 хвилин ізди залізницею від Берліну-Шарльотенбургу. Від залізничної станції до дому Лепких було ще майже два кілометри прегарної дороги лісом, що її ми звичайно проходили пішки (пізніше були автобуси). Сам дімок стояв теж у сосновому ліс-

ку. Це було вимріяне місце й загалом вимріяна атмосфера, де можна було справді забути кло-поти дня та набратись сили для дальшої праці.

Звичайно ми обое з чоловіком приходили перші, зараз по полудні. «Чужі» сходились дещо пізніше. Як була погода, то ми зараз таки виходили на прохід до лісу. Та головна «забава» буvala uвечорі. Перед вечерею Лепкий любив щось оповідати, дискутувати на різні теми тощо. Не любив лише пліток. Інколи читав з рукопису уривки своїх творів. А читав і оповідав чудово! У товаристві був дуже мильй, а в поведінці в жінками — справжній джентлемен.

З вечерею бувало різно. Інакше, як були самі «свої», а інакше, коли були «гості». Лепкий був надзвичайно гостинний. І чи було скромно, чи виставніше все в тій «лепківській» атмосфері всі почували себе, як у рідні.

По вечере ми трохи співали (тоді мій чоловік мав ще чудовий голос!). Лепкий любив старі пісні. З новіших — на перше місце ставив стрілецькі. З композиторів він любив найбільше Шопена, і я, що тоді досить добре грала на фортепіяні, мусіла перерігравати шопенівські вальси й мазурки. Модерної музики не любив, і як раз Рудницький заграв якусь модерну річ, то Лепкий лиш побажливо усміхнувся.

Дружина Лепкого (його тіточна сестра, з дому теж Лепківна) була дуже поважна, стримана; син дещо «вигідний», досить талановитий, теж музикальний, мало говорив; донька була гарна, подібна до батька, але та-кож мовчазна. Всі вони більше

слухали, ніж говорили. Атмосферу творив сам Богдан.

Ми всі звичайно «засиджувались» до останнього поїзду, а опісля бігли лісом, м'єв на пегонах.

Це були чудові дні й чудові вечорі, незабутні ясні хвилини!

З таємниць останньої війни

В останні дні другої світової війни над озером Аттер серед білого дня з'явився звичайний собі німецький літак «Ю-88», але поведінка його відалася австрійським мешканцям з села біля озера — дуже незвичайною. Літак зробив над озером кілька кругів, ніби збираючися осісти на воду, дарма, що це не був гідролітак, — потім не висоті приблизно 800 метрів з нього вискошила з парашута ми залога. Літак, скерований вправною рукою пілота — пірнув у воду! Обоє членів залоги, добравшися з води на берег, заявили владі, що тут ішло про таємне доручення і негайно зникли.

Коли закінчилася війна, американська окупаційна влада розпочала розшуки тих двох пілотів з «Ю-88», але вони зникли безслідно. Населення говорило про те, що, мовляв разом з літаком пішов на дно озера великий вантаж золота і срібла.

В 1947 році провінційний уряд Верхньої Австрії, фінансово підтриманий одним приватним австрійським підпри-

ємцем, розпочав розшуки затонулого літака. Кілька спроб не дали наслідків: виявилось, що «Ю-88» затонув на дуже великій глибочині і треба було викликати спеціальніх водолазів. Розмови про золото у воді примусили «дільців» не шкодувати золота з кишені. Спеціальні водолази прибули на озеро Аттер. Довгі розшуки не давали наслідків, неначе б той дивний літак з озера вже зник. Нарешті одному молодому водолазові, відомому своєю хоробрістю і фізичною витривалістю, вдалося досягти спочатку тільки dna озера, де мав би літак затонути: це була глибочина понад 70 метрів. Кілька разів спускався водолаз у темне підводне царство, аж одного дня знайшов! Але що він знайшов? — це була бронзова, чудової мистецької роботи, фігура орангутана. Чи справді та фігура, той орангутан був одним із предметів вантажу літака?

Щоб пришвидчити справу, розшукувачі скарбу викликали радарну станцію. За допомогою радара, який сигналізував про кожну металеву річ під водою,

знайдено... в доброму стані мотор від рибальського великого човна! Та вкінці-кінців радар знайшов і самого літака, на глибині до 80 метрів під водою.

З того часу, — хоча праця продовжується і тепер, — в пресі немає жодної вістки про літак «Ю-88» — одну з останніх таємниць другої світової війни.

Продавець земляних горішків

Грецький емігрант Чуламаніс 18 років торгує підсмаженими земляними горішками (т.зв. «пінатс»). З ручним візочком він їздить Бродвеєм (Нью-Йорк) і все скаржиться, що малі, мовляв, заробітки.

Якось він зайшов до крамниці Роджерс, Піт і Ко. і звернувся до продавця Чейпіна з проханням: — Містер, — сказав продавець горішків, — я торгую горішками впродовж 18 років. Останнім часом справи ідуть зле. Може мені потрібна добра реклама вивіска (напис), але я не вмію писати по-англійському. Чи не написали б ви мені таку вивіску.

Чейпін ніколи не займався рисуванням, але не зручно було відмовити приятелеві. Закінчивши свою працю, він пішов і купив фарби, та взявся за невідоме діло. На великому рисувальному папері він намалював 22 горішки, що розміщені, як дві футбольні дружини на гриці, і гурт глядачів. Під малюнком написав: «Свіжо смажені горішки».

Торг у продавця горішків на другий же день був небувалий. В цей же день у крамницю до Чейпіна прийшов якийсь пан. Він попросив намалювати

той плякат, який бачив причепленим до візка продавця горішків і заплатив 10 долярів.

Увечорі Чейпін зробив ще і другий малюнок: горішки у вигляді тварин в хліві — й відав продавцю земляних горішків. Цей малюнок також купив колекціонер. За рік Чейпін продав своїх малюнків на 500 долярів. Його малюнки були виставлені на виставці і розкуплені по 75 долярів кожен. Не вважаючи себе мистцем, він продовжує працювати продавцем у крамниці, проте ім'я його прославлене в мистецьких колах Америки, а його художні малюнки принесли йому вже важливий капітал.

А продавець земляних горішків вже більше не торгує. Він має тепер змогу жити в спокої і на старості років побирати гроши з власного банкового кошта і згадувати про чародійну силу плякатів-малюнків приятеля Чейпіна.

Лише одне залишилось загадковим, чому його приятель забирає у нього свої малюнки, заміняв їх новими і за це ніколи не вимагав грошей.

З американських газет.

Петро П.

Проф. Д-р П. Шумовський

Про вегетативні гібриди у тварин

Гібрид — мішанець, себто організм, що постає в наслідок схрещування тваринних або рослинних форм, що різняться між собою своєю природою, але мають в клітинах тіла однакове число хромозом *).

Поняття «гібрид» вживається найчастіше для означення мішанців поміж різними видами, а навіть родами тварин або рослин, але отриманих за допомогою статевого розмноження (схрещування).

Здавна ми знаємо, напр., гібридів коня й осла — мулів, вислюків, гібридів сибірських яків або зебу із звичайною рогатою худобою, гібридів вовка й собаки тощо. Багато існує рослинних міжвидових гібридів, напр., поміж цукровою тростиною та сорго, отриманих в Одеському Інституті Селекції рослин; поміж житом і пшеницею або пшеницею й пирієм; поміж редькою й капустою, що їх отримав вчений Г. Карпеченко.

Як було вже зазначено, усі ці гібриди постали шляхом статевого запліднення поміж різ-

ними групами тварин чи рослин, хоч у більшості такі мішанці неплідні.

Причини їх неплідності, на прикладі схрещування капусти з редькою, вияснив також Г. Карпеченко. Він стверджує, що лише такі гібриди цих рослин плідні, які постають із злиття статевих клітин, що мають подвійне число хромозом. Такі плідні гібриди Г. Карпеченко отримав штучно, гальмуючи поділ статевих клітин під час їх дозрівання.

Але советська наука про спадковість (генетика), започаткована Мічурином і Лисенком, намагається довести, що існують також т.зв. вегетативні гібриди, тобто такі, що їх можна отримати шляхом не статевого, а вегетативного розмноження.

На підставі багатьох дослідів з прищеплюванням садовини й городини, проведених французом Даніелем, американцем Бербенком та самим Мічурином, Лисенко твердить, що по-

* Хромозомами називають певної форми тільця, що знаходяться в ядрі статевої клітини, їх можна бачити через мікроскоп. В хромозомах містяться т.зв. гени, що є носіями, зачатками різних зовнішніх або функціональних ознак тіла рослин чи тварин.

між прищепом і дичкою існують не тільки взаємні впливи та викликаються відповідні зміни, напр., в прищепі, але що ті зміни в прищепі стають спадковими, передаються в потомність. Інакше кажучи, Лисенко уточнює процес прищеплювання чи вегетативного розмножування з статевою гібридизацією.

Не зважаючи на те, що сучасна класична генетика (Гекслі, Добржанський та інші) ґрунтівно відкинула можливість передавання в потомність ознак, одержаних (набутих) рослинами в процесі вегетативного розмноження, Лисенко пішов ще далі. Він висунув гіпотезу про можливість отримування вегетативних гібридів у тварин, і то навіть у вищих тварин.

Що вегетативне розмножування у деяких нижчих тварин (хробаки, малярійний паразит тощо) назагал існує, це відоме здавна, але таке розмножування у вищих тварин до цього часу не припускалося.

Від 1948 почали з'являтись праці «лісенкістів» з обсягу тваринної генетики. Ці перші праці торкалися питання спадковості т.зв. набутих ознак (протягом їх життя) чи спадковості травматичних ушкоджень тіла (напр., спадковість плям на тілі крілка в тих місцях, де штучно годувались кліщі — Павловський і Первомайський).

Спадковість «набутих ознак» (напр., передавання в потомність безхвостості або короткохвостості у собак, яким систематично обрізувались хвости, вже давно, ще до остаточного о-

формлення сучасної генетики, була заперечена в світовій науці. Тому, властиво, не варто було б присвячувати часу цим питанням.

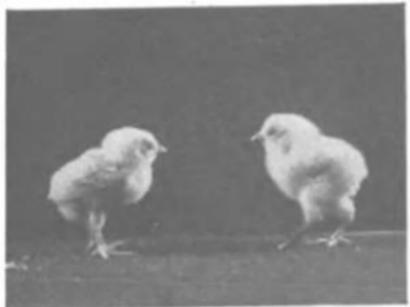
Однак в 1949-1952 роках в різних советських часописах знаходимо деякі праці з ділянки «вегетативної гібридизації», висновки з яких хоч і дуже сумнівні, але цікаві з погляду на своєрідність тем та на техніку їх проведення.

Так, напр., деякі з дослідників намагалися отримати «вегетативні гібриди» шляхом переливання крові з тварин одного виду до іншого (Герман, Макаров — у великих тварин, Фердинандов — у домашній птиці).

Фердинандов (Вороніж) вважає, що методичне переливання крові курчат під шкіру каченят «хакі» викликає у останніх зміни барви пір'я (в 50% випадків). Подібні зміни він ніби одержував також при переливанні крові від чорних курчат під шкіру білих гусей, в наслідок такої операції у них з'являлося чорне пір'я на спині та чорнів дзьоб.

Він пробував також хірургичним способом зрощувати курчат з каченятами, що йому ніби вдалося, але потомства від таких штучних «сіамських сестер» він видно не отримав, бо своєї праці не довів до кінця.

Боголюбський та той самий Фердинандов провели ще інші експерименти. Вони переливали білок яєць від курей білої раси (лекгорнів) до яєць червоної раси (редайландів) або навпаки й ніби бачили зміну барви пір'я у курчат, що вивелись з тих оперованих яєць в

Перше зліва — дослідне курча з переллятого білка, друге — з чистої раси лекгорн.

інкубаторі. Подібні наслідки вони ніби мали при частинному переливанні білка (від 2 до 12 куб. сант.) з яєць курей до яєць качок. Тут з'явилися не тільки зміни в барви пір'я, але й в його формі. Головне ж в цих останніх дослідах було те, що ніби всі отримані в наслідок таких маніпуляцій зміни передались в потомність дослідних тварин, себто — вони стали спадковими.

Нам, на жаль, неприступні фотографії з цих советських «гібридів», і ми не можемо їх побачити на місці. Тому для об'єктивної критики вищезгаданих дослідів не залишається нічого іншого, як повторення, перевірка їх тут, в умовах вільної науки.

Так упродовж останніх двох років мені довелось зробити серію дослідів над частинною заміною білка (від 6 до 14 куб. сант.) яєць різnobарвних рас курей. Переливаючи за допомогою шприца білок з яєць раси лекгорн (біла барва пір'я) до

яєць червоної раси курей (редайландів) або чорної раси (брес нуар), чи навидворіт, мені вдалось вивести в електричнім інкубаторі кільканадцять курчат, самців і самичок. Відсotок вилуплювання курчат з оперованих яєць був досить низький (10 — 15%), але все ж вищий, ніж у советських авторів (12%). Для порівняння розвитку дослідних курчат і барви їх пір'я служили курчата, виведені з нормальніх яєць всіх трьох рас, курей, ужихих в досліді.

Мушу ствердiti, що в жоднім випадкові я не зауважив будь-якої зміни барви пір'я дослідних курчат. З яєць тієї раси, до яких переливався чужий білок від курей іншої раси, виводились курчата цілком нормальні для даної раси барви. Деякі різниці поміж дослідними й контрольними курчатаами можна було зауважити в розмірах та формі їх тіла. Дослідні курчата родились завжди дещо меншими, але пізніше вони подекуди переганяли в розвиткові контрольних курчат.

Мій дослід ще не скінчений, бо ще нема дорослого потомства від дослідних курчат. Можна однак уже тепер зауважити, що коли шляхом переливання крові з одної тварини другій ніколи не може постати гібрид, то при навіть частинній заміні білка яєць домашньої птиці зміни в ознаках дослідних тварин не є виключені. Якщо ці зміни вдастся отримати, то вони можуть бути спадковими, бо пташине яйце являє собою одну велику статеву клітину, а лише зміни в ядрі статевої клітини спадкові.

Над Тихим океаном

Вересневе сонце заливало промінням гори, порослі невисокими дубовими кущами. Здавалося, що вся околиця вкрита чудовим килимом золото-червоно-бурякового кольору. Багатоводна широка ріка перерізувала цей килим і несла свої хвилі далеко десь у Тихий океан. Навколо ні села, ні хатинки. Тиша, пустка, — сама краса Божого твору, така непорочна, що здавалося незаслуженим щастям дивитися на неї. І мабуть саме тому ці шість шпиталів під час війни 1905–6 залишилися порожніми, а чисте гірське повітря не порушеним ні стоном тяжкого страждання хворих, ні лайками їхніх доглядачів. Ті шпиталі побудовані посеред цієї краси російськими інженерами за солоні гроші, — це були звичайні дерев'яні бараки, чи радше шопи з дерев'яних дощок, з великими шпарами й печами без затулок, що ніяк не обіцяли затримати будь-яке тепло. Але всю цю інженерську помисловість ми оцінили тільки згодом. А тепер ми втрьох: Совачів, ще один лікар-українець та я, мов очманілі, бігали по горах та милувались чарами природи.

Спускалися навпростець по-між кущами до річки, милувалися різnobарвною красою пір'я бажантів, що зривалися з-під наших ніг, або сріблястими невеличкими гадючками, що скрізь тут, у горах, подибува-

лись у великій кількості. Спустившись раз так до річки, ми з жахом переконалися, що скеля за нашою спиною підноситься майже під прямим кутом, і це справді було чудо, що ми сходячи не поламали собі карків. Все захоплювало нас, бо й справді було щось божеське величне в тому, коли місячне сяйво заливало сріблом річку і стрімкі скелі над нею, надаючи всьому оточенню таємничого чару! Було щось ласкаво-пестливе вдень, коли проміння сонця надавало листю дубових кущів яскравості різnobарвних кольорів! І було щось безмежно сумне, коли осінній дощик сипався, мов крізь сито, вкриваючи все густою мрякою. Але і в погоду, і в негоду, вдень і вночі, там завжди було гарно.

Совачів був пристрасним мисливцем, а довкола було багато різної дичини та бажантів. Він намовив декого з медичного персоналу придбати мисливські дубельтівки, по які треба було їхати до якогось великого міста. Дякуючи тому, що на влаштування шпиталю було дано 3 тижні, мисливська публіка вирішила просити Совачева поїхати для купівлі до Владивостока. Офіційно було сказано головному лікареві, що треба погостити деяке хірургічне приладдя. Мене кортіло подивитися на Зелений Клин і на Тихий океан. Начальство пого-

дилося відпустити, і ми виїхали на ці три дні разом із Совачевим.

Про Зелений Клин нічого о-собливого сказати не можу, бо ми були там недовго, від потягу до потягу. Але дорога від нього до Владивостока зробила незабутнє враження. Була саме повна місяця, залинища проходила берегом затоки, і я вперше бачила спокійний безкрай води в сріблі місяця.

До Владивостока ми приїхали о другій годині ночі. Не лиш крамниці, але й буфет на двірці був замкнений. Отже ми виришили піти на так званий Тигровий Хвіст, — вузький, довгий просмік землі, що тягнеться далеко в океан. Ішли, не дивлячись під ноги, а далеко перед собою, і складалось враження, що йдемо по воді, яка справді нас оточувала, приносячи до ніг піну з невеличкими хвиль та водорослі й слизячки. Але ось обрій пофарбувався на блідо-рожевий колір, помалу набираючи золотистого відтінку. Не можу висловити, яке чудове сполучення давали ті кольори, поруч із синім океаном, що так манив свою лагідністю. Раптом над водою з'явився вузенький рубчик чистого золота, що зблільшувався й заокруглювався, творячи коло. Сходило сонце! Здавалося, що це виринуло величне, блискуче око Боже, всевидюче, всезнаюче, всемилосердне... Відірвавшись від води, воно наче зупинилось в своєму льоті, щоб прийняти ранній звіт від землі про те, що сталося під покровом ночі. Совачів мовчки скинув кашкета. Ми обое боялися

словом чи рухом порушити цю урочисту хвилину. Хотілося впасти на коліна й славити Всешищного. Ох, яким зрозумілим був для мене в ту мить культ сонця східних народів!

Ми поверталися до міста, мов по великій врочистості, — відроджені до всього доброго, шляхетного, радісного, сповнені надії на ласку Божу. Була вже 9 година, і ми кинулися виконувати те, для чого приїхали. Треба було полагодити всі справи за один день.

Не передбачаючи перешкод, ми не подумали, щоб замовити собі кімнати в готелі. Але переконалися, що знайти кімнату була зовсім нелегка справа. Наплив старшин, що приїхали побавитися до великого міста, був такий, що ми ледве знайшли одну більшу кімнату і то в «заїзному домі». Я просто валилася з ніг. Вирішили, що Совачів пересидить на лавці, що стояла на березі, а я пересплю на ліжку. Та відкривши його, я з огидою мусіла відмовитися від цього й лягла, не розбиравчись, на канапі.

Тепер, переживши різні окупації, евакуації, бараки й спільні кімнати, — смішно згадувати наш клопіт з приводу коначності провести ніч в одній кімнаті, але тоді це видавалося мені вершком непристойності. Справжні «буржуазні» забобони!

Наш поїзд відходив о 6 год. ранку. Візника віднайти не вдалося, і ми, обвішані пакунками та навантажені трьома дубельтівками, пішли пішки на двірець.

Народжується 17 років

Літо цього року було грізним для американців-власників овочевих фарм.

На велетенських просторах США, на схід від ріки Міссісіпі, «гуляв» грізний шкідник садів — цикада локуст.

Локуст — це велика комаха з родини цикадових з розмахом крил 8-10 см, темно-каштанового кольору, з прозорими крилами, міцно збудованим «тілом» і великими чорними очима.

Особливість цієї комахи така, що вона «народжується» протягом сімнадцятьох років *). Локуст має дуже складну метаморфозу — період перетворення із хробака в лялечку і із лялечки в дорослу комаху.

Літаючи дуже швидко в садах, локуст сідає на молоде гиля овочевих дерев, продовбує ніжну кору своїм міцним носом і кладе в цілі ряди рівчачків, під кору, свої яечка. Від цього гилячки гинуть і відпадають. Так гинуть цілі дерева і сади, бо із яєчок швидко з'являються хробаки, які своєю прожерливістю можуть поступитися хібашо сарані.

Згодом відживлені хробаки падають на землю, роблять досить глибокі ямки, де в стадії захованого життя чекають на свою дозрілість. Ставши лялечками, через сімнадцять років вони вилазять на дерево і

*) В деяких штатах метаморфоза локусту відбувається тринадцять років.

звільняються від свого «мундира». В той же день локуст починає відкладати яечка.

Поява локустів в садах супроводиться різким шумом. Вони трутуть крильцями, і в саду чути таку тріскотню, яка заглушує шум мотора автомашини, коли проїжджає повз такий сад чи ліс.

Фармери до того року, коли масово має з'явитися локуст, енергійно готуються. Зовсім ще молоді дерева обгортають сітками, сади оббрізують отруй-

Цикада-локуст «народжується», вилазячи із лялечки

ними речовинами з спеціальних машин і навіть із літаків. Ясно, ці усі заходи рятують сади, проте локуст таки з'являється в більшій чи меншій кількості.

Найстрашнішими для фарме-

рів США були 1874-1876 р. р. В цей час локуст зробив збитоку садам на 200.000. 000 доларів.

А який буде 1970 рік?

А. Трембовецький

ЧИ ПЮТЬ РИБИ?

Про те, що морські риби п'ють воду, було вже давно відомо. А от щодо риб прісних водоймиць, то ще донедавна це питання не було з'ясоване.

Над розгадкою цього питання працював професор Чікагського університету В. Еллі. Він провів такий цікавий дослід: у воді басейну, де жили його риби, проф. Еллі розчинив невелику кількість радіоактивного двоокису торія.

Через кілька годин риби були взяті на просвітлення промінням рентгена. Професор не помилувся, рентгенівські знятки показали у внутрішніх органах сліди цієї хемічної речовини.

Проте, чи це стосується усіх прісноводних риб, проф. Еллі ще сказати не може.

Т.

ЧИ ЗНАЄТЕ, ЩО...

** розквіт творчості Мікель-Анджельо припадає між 50 і 89 роками його довгого життя.

** Гете закінчив свого «Фавста» у 80-літньому віці.

** Вагнер створив у 69 років свого «Парсіфала».

** Софокл на 101 році життя написав одну із своїх знаменитих драм.

** Страдіваріюс у 93 роки зробив найкращу із своїх сто одинадцяти скрипок.

** Мартін Ніланд у 80 років написав свою знамениту книгу: «Життя починається в 70 літ».

** Американець Волтер Піткін, проживши до глибокої старости, видав знамениту книгу «Життя починається в сорок літ».

П.

ПОМСТА БУЗЬКА

Внутрішнє чи, так би мовити, «духове» життя звірів ще мало досліджене. Тому воно для нас ще повне таємниць, часом і пародоксів. Все ж таки, приглядаючись до нього докладніше й близче, ми натрапляємо в ньому на такі прояви, які, на наш погляд, не можна ніяк підтягнути під категорію інстинкту, що мав би бути єдиним регулятором звірячої поведінки. Ці прояви, що так чи інакше виходять поза межі інстинкту, ми, люди, по-людськи пояснююмо і переносимо на психічні явища, що їх зустрічаємо в духовому житті людини.

Таке ж я подумав, коли прочитав нариси з життя тварин Л. Бачинського в магазині «Ми і Світ» (ч. 9., 1953), і одночасно з тим пригадалась мені трагічна картина з життя бузьків, свідком якої я був ще 1931 р. Це була справді дивна подія, при чому дивним є й те, що вона трапилася саме на Любачівщині, де відбувся жорстокий бій бузьків, що його описав Л. Бачинський в однім із згаданих нарисів.

Саме тоді я закінчив філософічний факультет львівського університету. Тому, що мені важко було дістати зразу працю за фахом, я скористався з пропозиції священника в селі К. і виїхав до нього, щоб пома-

гати його синові в науці. Син, з уваги на його слабе здоров'я, мусів учитися приватно в хаті.

Добре мені жилося на приходстві. Приязна атмосфера, що панувала в домі о. З., скоро змусила мені забути про всі турботи, що ними так щедро обдаровувала доля кожного українського студента тих часів. Головно ж по довгій розлуці з природою я знов повернувся на короткий час до неї.

Тоді саме я близче познайомився з парою бузьків, що загніздились на старій стодолі приходства. Прилетіли вони ранньою весною і з запалом взялися відновлювати своє за зиму трохи піднищене гніздо. Раз-у-раз шугали вони понад подвір'ям та зносили потрібний матеріял до відновлені гнізда. Дрібні гіллячки, клапти сіна чи соломи, засохле картопляне било — все це з знанням справи, як добри майстри, складали вони в щілини зими піднищеного гнізда. Увечорі, як западав присмерк і кінчилася їхня праця, вони це довго стояли біля свого гнізда, розважно оглядали його і, як нам здавалось, раділи з наслідків тяжкої праці. Врешті гніздо було відновлене. Воно піднялось дещо вгору, зробилось повнішим і більш оформленним. А тим часом весна йшла швидкими кроками впе-

ред. Тепліло, прозора зелень листя темніла, луки закосичувались квітами, продовжувалась вечори, скорочувалась ніч. Для наших бузьків настав час залисяння. Та несподівано скільось лихо. Син місцевого дідича, що стало перебував у місті і до батька приїжджає лише рідко на відпочинок, не знає, з якої причини, застрілив нашу бузьчиху. Усе село захвилювалось, Це ж бо небувалий випадок зробити таку кривду бузьковому родові, що його так шанують у нас на селі. Панотець ходив до двора з докорами; селяни перестали вітатися з паничем. Пішла чутка, що дідич дуже погнівався на сина. Та все це не повернуло життя бузьчиці. А бідний бузько з горя цілком змінився. Колись повний життя та енергії, він тепер збайдужнів до світу. Цілими годинами стояв сумний біля гнізда, ніби роздумував над трагічною долею, що його так нагло і зовсім незаслужено спіткала. Він наче б змалів, чи згорбився, його пір'я, колись чисте, рівне й блискуче, тепер віddулось і набрало брудної фарби. За їжею він вилітав дуже рідко, здавалось нам, що світ утратив для нього не тільки всі чари, але й усю вартість. Приблизна за тиждень, коли наш Самітник, так назвали ми його після родинної трагедії, стояв як завжди біля гнізда в сумній задумі, з'явилася над стололою пара бузьків. Вони кружляли короткий час над Самітником, а далі кинулись на нього. Боротьба була коротка й нерівна. Самітник мусів залишити своє гніздо. Пара переможців за-

раз же того самого дня взялась до праці. Праці було не багато, гніздо було добре, треба було зробити тільки незначні зміни, радше декоративного, ніж конструктивного характеру. Нові мешканці гнізда виявили себе працьовитою, енергійною і передовим закоханою парою. Тож і не диво, що незабаром бузьчиха засіла з повагою на яйцях, щоб висидіти молодих нащадків. Ми, мешканці приходства, стали привикати до нової пари бузьків, забувши про трагедію Самітника. Але він не забув про свою кривду.

Приблизно по трьох тижнях після прибуття нової пари бузьків, в соняшну дину, сидів я біля четвертої години після обіду на веранді та милувався красою весняного дня. Передо мною стояла приходська стодола. В гнізді сиділа бузьчиха, виграваючи яйця. Бузько був на ловах. Раптом над стодолою з'явилася група бузьків, що великими помахами крил описували щораз то вужчі кола. Чез 2 — 3 хвилини з групи відокремився один бузько і стрілою впав на гніздо. Я віпізнав його. Це був наш Самітник. Його вигляд цілком не змінився. Ті саме обдуте брудне пір'я, та сама пригорблена постать. З несамовитою швидкістю, чи як мені здавалось, лютню кинувся він на бузьчиху. Закипла боротьба, бузьчиха скоро була змушенна покинуті гніздо й відлетіти. Тоді Самітник став розбивати яйця. Раз-по-раз бив він дзьобом з такою міццю, що декілька черепків випало поза гніздо. Під час цієї розправи бузьки, що з ними прилетів сю-

ди наш Самітник, кружляли вгорі над стодолою. Здавалось мені, що це судді, видавши при- суд, пильнують, щоб винуватці були справедливо покарані. Коли вже помста була виконана, всі вони відлетіли і Самітника я вже більше не бачив.

За якийсь час повернулись до

гнізда молоді господарі бузьки. Сумно стояли вони над чे- ре'ям яєць, ніби роздумуючи над розвіяними надіями. Того року вони вже не виводили ма- лят. Чи повернулись вони з ви- рію в це саме місце, я не знаю, бо, виконавши свої обов'язки в панотця, я в осені виїхав.

ЦІКАВА ВСЯЧИНА

Щоб одержати право на придбання чи будівлю нового дому, у Франції доводиться під-приємчивій особі обходити дуже багато відділів, підвідділів, управ і так далі. Пройшовши через усю бюрократичну машину, власник майбутнього дому приносить із собою у винайняті тимчасову квартиру — дозвіл на будівництво дому: коли зва- жити на терезах усі папери, по- свідки, прохання і резолюції, то виходить, що дозвіл важить 4 кілограми паперу. Про те, скільки він коштує — статистика не згадує...

В місті Фуад біля ріки Нілу росте один чорний юнак. Тепер, маючи 19 років від народження, він вражає всіх своєю ви- сотою: 2 метри 31 см. Будова тіла юнака цілком нормальна. Гі- гант продовжує рости і далі, як ні в чім не бувало. Коли він захворів, довелося в місцевому шпиталі будувати спеціальне ліжко.

Союз Захисників Псів у Ка- ліфорнії з нотками жаху ого- лосив, що лише в самому Лос

Анжелесі є 250.000 псів, які хворють на... неврастенію! То- му в згаданому місті відчинено спеціальну клініку для бідних «неврастеніків»; кращі фахів- ці по лікуванню собачих нер- вів працюють у цій клініці по 24 години...

Німецький винахідник Вайн- ранх сконструював малесенький геліокоптер, який має підіймати в повітря лише одну людину. Геліокоптер не має місця для сидіння: мотор (14 кінських сил) прикріплюється до людини, яка летить. Винахідник від- був кілька спроб. При останній спробі він зі всього лету вда- рився об мур, але залишився живим. Тепер він працює над удосконаленням свого геліо- коптера. Нова модель буде пі- дійматися на 4 метри над зем- лею, (щоб не високо падати! — Складач). Незабаром будемо відбувати зустрічі в повітря, будемо виглядати свого знайо- мого з-за рогу, тільки не чи він іде, а чи він уже нарешті ле- тить!

Петро Павлович

Чудеса під землею

Не раз я розповідав своїм учням на лекціях географії про підземні сталактитові і сталагмітові печери в США, Франції, Німеччині, Бельгії, Криму, на Уралі, Кавказі.

Вони захоплювалися, розглядаючи картинки, і завжди запитували мене, чи мені доводилось самому бачити ці справді казково-чудесні «вигадки» природи. Але бачити тоді ці печери у мене не було змоги.

Лише цього літа пощастило мені, без особливого труду, поїхати до Вірджінії і завітати під землю до найбільших печер США — Люрей.

Надворі несамовита спека, ми одягнені, ясно, дуже легко. При вході до печер нас попереджають, що треба тепліше вдягнутися, бо під землею і літом і зимою температура 54° Ф. Мусимо коритись, бо знаємо, що не було б нам присмно змінити 94° Ф. на 54° .

Вдягнувшись, ідемо під землю і опиняємось на глибині 83 ам. фіти.

Перед нами відкривається дивовижна панорама, і нам здається, що ми потрапили до божественного царства мертвої природи. Нас веде провідник, бо без нього туди можна зайти

і не скоро вийти. Море світел і рефлекторів (не кольорових) освітлюють лябіринти печер.

Природний орган (Фото А. Т.)

Печерне підземне озеро (Фото М. Т.)

Провідник безупинно попереджає нас, екскурсантів, бути обережними біля стін. Незчислені мінеральні утворення мільйонами гострих списів усюди оточують нас.

Ось ми на дні печери. Це т.зв. печера балів. Розміри її величезні. Крім східців, хідників і бар'єрів до цих чудесних вигадок природи не доторкалася людська рука. Велетенські колони, що звисають з стелі, з блакитного, рожевого, фіолетового, білого каменю — творять прикрасу цієї «залі». В іншому місці бачимо те ж саме, лише виростають вони із землі під стелю. Розчинені білі мінерали і солі впродовж мільйонів років під міцним пресом ваги утворили картини велетенських «льодовиків», які неначе повзуть на вас.

Далі йдемо до печери «Кatedra». Навколо із безформних брил виділяються сріблясті колони — велетні. Ми неначе в старовинному храмі. Попід стіною, в прикрасі звисаючих різночаркових шпилів вросла велетенська біла, як сніг, камінна брила у вигляді вітрила. З масиву, виділяються і звиса-

ють шпиллями камінні сосульки. Вони міцні, як криця, і чутливі, як струни. Це світова гордість печер Люрей — природний орган. Провідник дивує нас тим, що двома лише дерев'яними молоточками грає на цьому «органі» вальс Йогана Штрауса — «Віденський ліс».

Зачаровані мелодією вальсу, ми переходимо в інший закуток гачер, до підземного озера сну, де води, пробившись крізь з cementовані шари мінеральних порід, утворили підземні озера із кристально чистою і непорушною водою. Важко описати таке видовище. Ти стоїш біля такого озера і мовчки відвляєшся в його глибину. Бачиш усе до дна, так, наче там і води нема, Дзеркально відображаються у воді звисаючі сталактики і тоді здається, що у воді цілі старовинні міста, височенні храми, башти, мури, і все воно мертвє, аж моторошно стас і мимоволі мороз тебе пробиває.

Завершуємо свою екскурсію оглядинами Вашингтонських колон, що вражают своєю формою і яскравістю фарб.

Підносимось на поверхню землі. Липнева спека знову вітає нас. Із мілим враженням

залишаємо цей чудовий заповідник природи.

Петро Павлович

Лікарський порадник

ДІЕТА ДЛЯ ХВОРИХ НА СЕРЦЕ, СКЛЕРОЗУ І ГІПЕРТОНІЮ

Її стосується: при захворіннях серцево-судинної системи в стадії компенсації й субкомпенсації; при артеріо-склерозі; при гіпертонічних захворіннях. Ця діета характеризується зменшенням кількості кухонної солі, рідин, грубої клітковини й екстрактних речовин м'яса й риби та подаванням продуктів з більшою кількістю кальцію.

Дозволяється: Чай з молоком, какао, сметанку (вершки), хліб — білий і пшеничний разовий, всяке масло, сир, сметана, молоко (якщо воно не спричиняє здуття живота) супи — вегетар'янські, овочеві, молошні, інколи не надто сильні м'ясні бульйони, м'ясо й риба в кусках, добре зварені; мучні страви, городина й зелень, варені та сирі (змелені), капуста й картопля в обмеженій кількості, ягоди й овочі (фрукти) в сирому

й печеному вигляді, компоти, киселі, солодке й білі соси.

Заборонено: Гострі закуски, м'ясні й рибні бульйони і соси, м'ясні та рибні печені й дуже солоні та товсті страви.

В'таміни подаються у вигляді фруктово-ягідних та городинних соків і шипшинної наливки.

Кухонна сіль подається в дуже обмеженій кількості. Найкраще варити страви без солі, а хвісому давати на руки 5 грамів солі денno.

Кількість рідини обмежується до півтора літра денno, в тому числі 800 кубічних сантиметрів вільної рідини (чай, вода тощо).

Хемічний склад страв: білковини 80 г, товщів — 80 г, вуглеводнів до 500 г; кальорій — 3.000.

Доручається часту їду (5-6 разів денno) малими порціями.

В серці Чорногори

Ми переночували в туристичним захисті під Заросляком і ранком вибралися в мандрівку до джерел Прута під Говерлею. Липневий ранок осяний соняшним промінням, що відбивалося від зеленого верхів'я чорногорських лісів, гірських скель і глибокої омниви небозводу, наповняється співом пташні, блеянням овець та гомоном дзвінків і калатал маржини, що рухомими плямами розкинулись по полонинах. Ідемо берегом, а де це неможливе, річищем Прута, перескакуючи з каменя на камінь по стрімкому узбіччю; минаємо малі вододяди, з яких перлинами розсипаються краплі води, що в соняшному промінні грають усіма барвами веселки. Сонце пригріває, але спека не відчувається, бо холодний легіт вітру, що виходить з лісів і гірських заглибин, прохолоджує повітря. На північних узбіччях верхів білють латки снігу, що немов ховається перед соняшним промінням, щоб склонитися від соняшної смерти та діждатися нового снігу, який по коротко-му чорногорському літі знову покриє верхи гір.

Рослинність нагадує нам, що ми в смузі рослинних реліквій з льдовикової доби. Ось горять на сонці червоно- рожевою фарбою альпейські троянди (родо-

дендрони), які на Гуцульщині називають бердулянами, доступ на верхи боронить жереп — карликувата сосна, що своїми стовбурами прилягає до землі, бо вітри й снігові не дають її рости вгору. Поміж жерепом зустрічається у вологих місцях карликувата чорна вільха і тендітна північна берізка, а серед мохів блищить цвіт жовтої фіялки (віоля лютеа). Все це мешканці чорногорських районів, і на низах їх не зустрінете, хіба далеко на півночі. Ми напилися води з одного із трьох джерел Прута та здобулися на відвагу і ступили босими ногами до струмка, в якому вода холodна, холодна, аж кості ломить, бо це ж вода, що постасе з талого снігу. Відсвіжені, ідемо далі, бо перед нами ще далекий шлях, який ми на сьогодні визначили. Пляями, витоптаними маржиною гуцулів, полонинками, лісом або поміж гострими брилами каміння ми ідемо в напрямі Кізлів. Спокою чарівної гірської природи ніщо тут не тривожить хібащо у верхів'ях дерев заскиглить каня, пронесеться тупіт гуцульського коника, який на хребті несе бербеници на полонину, донесеться переклик пастухів або гавкіт собак, що стережуть овець, чи тужлива мелодія флюяри. Часом чути веселий сміх групки

туристів, що губиться стоголом — сим відгомоном серед скель, а поза тим туттиша і супокій, як писав Іван Франко.

Прямуємо далі, минаючи малі літні гуцульські загороди, пробиваємося крізь гущавину папоротей, поринаємо у м'які подушки мохів, що виросли на порожнявих, бурями звалених, віковічних смереках і ялицях, спускаємося у стрімкі корита потоків, щоб за хвилю, напружуочи м'язи рук і ніг, вилізти на протилежний берег. Переходимо ліс, і перед нами галіва, з якої бачимо гострі вершки Кілів. Схоплюємо їх на фотоплівку, а коли вдвівляємося у них, здається нам, що це якіс-

Стая на Марішевській з воринням (Фото М. Г.)

закляті замки, перетворені в камінь. Ідемо далі у західному напрямі і доходимо до одного з найкращих краєвидів Чорногори. Перед нашими ногами гора вривається і опадає стрімкою стіною у глибоке провалля. Аж мороз пробігає по тілі на думку, що один необережний крок вперед — і опинишся у проваллі. Це Гаджіна, хоч страшна, але чарівна картина Чорногори. Ліворуч на другому, боці потоку і гірського шляху, що тягнеться внизу понад проваллям, простягається велика полонина «Марішевська», на якій видно стаю, огорожену воринням. Розглядаємо рослинність Гаджіни, бо це місце, де ростуть найгрізніші вороги людських хвороб — лікувальні зела. Під свято Івана Христителя сходяться сюди гуцули і збирають їх. Вони знають, яка рослина і її частина помагає лікувати хоробу, та знають, як їх вживати.

Ідемо праворуч, спинаючись, доходимо до вершка гори та стаємо на межі двох держав, як вказують на це прикордонні стовпи, що ділять організм української нації між двох гнобителів: Польщі і Румунії. Ті самі гори, ті самі гуцули по цей і той бік межі, але перейти її без паспорту в кишені не можна. Давніше це все належало одній австро-угорській державі, потім короткий час Українській Республіці, а тепер знову розсілися по обох боках непрошенні опікуни. У південному напрямі ген далеко простягається в імлі угорська пушта, перерізана срібною стрічкою ріки Тиси. Це околиця, про яку спі-

вав колись зломаний життям священик-поет: «Там, де Чорногора круто Угрів край вітає, там, де Чорна Тиса Білу доганяє». Ми користуємося з відсутності прикордонної сторожі, робимо кілька кроків поза кордон та жартуємо що були «за кордоном».

Наши надкордонні міркування перериває глухий гуркіт далекого грому, наближається буря, небозівд скоро закривається темними хмарами. Утікати перед бурею нема вже куди, униз не дійдемо, а ховатися в лісі під деревами небезпечно, тому вирішусмо перечекати бурю на верху. Покірно сідаємо під кам'ячими брилами, на всякий випадок окремо, накриваємося гумовими плащами та слухаємо небесну канонаду. Громовиця рокоче, відбивається стоголосими відгомонами від верхів, здається, немов би все небо валиться на землю. Бліскавки перетинають небозівд у різних напрямках, вітер вис, втискається у ліс і хилить дерева до долу, наче хоче вирвати їх з корінням, а дощ ллеться струмками з темних хмар. Переживаемо бурю в Чорногорі, яку змалювати словами не легко, її треба пережити. Та буря в горах скоро проходить, вітер гонить хмари кудись під Говерлю, небо прояснюється, сонце виглядає із-за хмар, наче хоче перевірити які

Водопади Прута (Фото М. Г.)

шкоди вдіяла буря на землі, а гуркіт громовиці віддається і втихає. Ми, перемоклі до нитки, обтріпумося, як курка з води, та сходимо обережно по мокрих каменях униз, і ще перед западом ночі доходимо до туристичного захисту на Марішевській.

Здається мені, що це було недавно, такі свіжі пережиття і враження, але записки на світлинах пригадують, що вже сімнадцять років минуло з того часу.

Пояснення деяких гуцульських назв: полонина — велика сіножать, левада над рівнем лісів у Карпатах. Плай — стежка на Гуцульщині. Маржина — домашні тварини (корови, вівці). Бербениця — дерев'яний посуд на овечий сир — бринձю. Флояра — Гуцульська сопілка. Стая — огорожене місце на полонині, де літом пereбуває маржина. Вориння — дерев'яна огорожа.

Ольга Вротновська

З подорожньої валізи «Лянком»

Більшість з шановних читачів вже напевно чули про «Лянком», а тим хто не чув, я коротко розкажу про цю косметичну французьку фірму.

Її засновано 35 років тому. Хоч її вік не надто великий, але вона має одно з кращих імен не лише у Франції, а й в усьому світі. Продукте вона переважно креми та парфуми.

Сьогодні вже важко уявити собі жінку, яка обходиться без кремів та парфум і не плекає своє обличчя. Але багато жінок не вміють дати собі раду з тисячами назв кремів, які появляються в продажі, й часто на trapлюють на щось таке, що ім зовсім непридатне.

Щоб цьому зарадити й познайомити жінок з методами модерного плекання краси, «Лянком» (як і інші світові фірми, наприклад, Арден, Рубінштайн тощо) вищколюють низку інструкторок (у французькій термінології вони звуться «дорадницями краси»), — що з подорожньою валізою, навантаженою найкращими виробами фірми, їдуть у світ і безкоштовно вчать та демонструють застосування косметичних метод. Са-

мі фірми мають ту користь, що опісля зростає продаж їхніх товарів.

Звичайно, охочих стати в ряди таких інструкторок є чимало, але для цього треба не лише ґрунтовно знати косметику, але й володіти чужими мовами, мати почуття певності, відповідальності й багато іншого. І, як завжди, треба мати дещо щастя, щоб саме вас обрали з-поміж сотень та щоб ви були однією з тих елегантних молодих пань, що оточені розкішшю, їдуть літаками, кораблями та сліпінгами, щоб у Берліні, Римі, Елізабетвіллі, Нью-Йорку, Ріо-де-Жанейро, в Японії чи на Бермудах презентувати мегаполію світу й центр світової косметичної продукції — Париж.

Зустріч з клієнтою

— Моя пані, як ви плекаєте своє обличчя? — це питання, що його ви ставите просто на порозі своїй клієнці, що приходить до вас (ви ж приймаєте в найкращій парфумерії міста!), приваблена великими афішами та газетними повідомленнями про ваш приїзд.

— Я миюся милом, зовсім добрим м'яким милом, — дістаете звичайно відповідь.

Цього вам тільки й треба, щоб почати довшу розповідь про те, що кожне мило, навіть найкраще, шкодить шкірі ліця, висуше її та навіть незадовільно відчищує. Ви знаєте цілу низку кремів до миття лиця, спеціальну воду та спеціальне молочко, що іх пропонуєте клієнти. Вона може спершу дивитися на вас недовірливо, але ж на те у вас валізка з продуктами «Лянком», щоб ви могли продемострувати всі ці методи. Якщо ваша клієнтика привикла до мильяної піні й без неї не може обйтися, то у вас є крем, що дає піну (хоч крім піни не має нічого спільногого з мілом!). Він чудово чистить шкіру і зовсім їй не шкодить.

Ви пильно оглядаєте характер шкіри вашої клієнтки. Бож інших кремів треба вживати при товстій, інших при сухій шкірі. Добираєте креми нічні й денні. Товста шкіра, яку ви пізнаєте по поширеніх порах, вугрях та блиску, дістаете нічний крем з відживними складниками, не товстий, щоб ще більше не поширювати й так широких пор. Для сухої шкіри підбираєте товстий крем, але також відживний. Але є ще посередні типи, що мають на носі, чолі чи підборідді товсту шкіру, а на лиці суху, — тоді плекання більше ускладнене.

Ви не зупиняєтесь тільки на цьому. Ось ви завважили зморшки біля очей і на чолі та негарні чорні крапки на носі. Для цього знову є відповідні

креми, наприклад, крем «Адъє рід» (Прощавайте зморшки!), що вживаний щоденно по 10 — 20 хвилин (залежно від віку) роблять просто чуда. Також вугрі зникають по кількаденному чи кільканічному його вживанні.

У клієнтки гарне личко?

Приємно мати гарне, міле, чистеньке й гладке личко, мов у дитинки! Але його також треба плекати й охороняти цю красу, щоб не зів'яла передчасно.

Саме для цих чудових личок тільки один «Лянком» пропонує щось 60 кремів різних складів і кольорів.

Чи фарбовані креми не шкодять? О, ні, моя пані! Кожний складник крему під час фабрикації докладно досліджується на всяких родах облич. А тому, що ваша шкіра не біла, а різно пігментована, тому й треба підібрати відповідну для вас фарбу денноного крему.

Які у вас очі?

Яка фарба волосся? В які коліори найрадше вбираєтесь?

— Це все дуже важливе, дорога пані, щоб підібрати вам олівець до уст, пудру, помаду до щірок, туш для вій...

Бойтесь вживати пудру, бо думаете, що вона шкідлива? — Очевидно, вона висуше шкіру й тим самим їй шкодить. Але лише тоді, коли кладете її на голе лицце. Якщо ж даете підклад доброго денного крему, тоді навпаки — в багатьох випадках пудра охороняє шкіру (наприклад, вона охороняє вразлі від діяння соняшного проміння).

Та чи взагалі варто пудритися й вживати всіх цих косме-

тиків? Чи не можна без цього обійтися?

Косметика — це саме штука й уміння доповнити красу або закрити те, що природа створила негарним. Бо не багато є жінок, які можуть похвалитися бездоганною красою. А скільки можна допомогти одним вмілим потягненням пензля! Олівцем вирівняєте дугу уст, іншим — лук брів, кольоровим кремом закриєте погане ластовиння.

Очевидно, треба вибирати добре препарати і вміти їх стосувати, відповідно до шкіри, кольору, одягу, а навіть і темпераменту клієнтки.

Багато є порад загального характеру, що їх можна всім подати. Ось, наприклад, накладайте на вечір рожеву пудру,

щоб виглядати свіжо! або — не беріть темної пудри, якщо ваша шкіра ясна!

Але часто лише досвідчене око може підхопити найхарактеристичніше й дати добру пораду.

**

Я люблю свою працю й цю зустріч із щораз новими обличчями всяких рас, всяких націй. Кожна з моїх клієнток закидає мене питаннями, на які я стараюся відповісти якнайкраще.

Мені буде мило, як зможу відповісти й на ваші питання, шановні Читачки, — кому може особистим листом (Не забудьте про поштову марку!), а декому — якщо ця відповідь буде всім цікава — на сторінках «Ми і Світ». Питайтесь, прошу!

ДЕШО З ЖІНОЧОЇ МОДИ

Як кожної зими, дуже модними є тепер хутра: всіх звірят, всіх кольорів і всіх довжин. Тут диктують не великі магазини й доми мод, а звичайний розсудок, який не дозволяє гратися з поважнем грошем. Во ж жінки хурто — це справжній капігал і ніхто не викидатиме його на смітник. Тож модними є побіч довгих хутер, також тричвертеві, половинки, а навіть і хутряні болери. Модними є також криті хутра та прикрашувані шкіrkами плащи.

Тому що не скрізь є снігові зими, випущено й нові серії пасосль. І тут також великий вибір моделів. Але наймоднішими є дуже довгі та дуже короткі. Довгі ручки кінчаються дивовижними зображеннями кві-

тів та звірят, а також... термометрами та бусолями. Ручки з дерева, металу або з слонової кости. Бувають теж покріті шкірою.

Черевики замкнені й теплі на ранок, легко витягні для виходу та відкриті й сандалові на вечір. Ці останні з найбагатших матеріалів. Зап'яток від 3, 5 до 12 сантиметрів висоти, залежно від пори дня й нагоди. Модним є шавро, а також різні комбінації, наприклад, крокодиль і бокс.

Кольори суконь різні, дещо темніші за літні. Найбільше даних залишилися модними довший час мають кольори: беж, всі відтіні сивого, амандові й оливкові зелені та (для тведів) комбінації чорного з білим,

МАСКИ В МУРИНІВ АФРИКИ

Як часто у дитинстві ми любили перевертати кожухи на-верх вовною, робити страшне обличчя-маску з гарбуза, начілювати на голову роги а ззаду хвіст, під час веселих свят Різдва, Нового року, масниці та в інших випадках. Як часто ми приглядалися до колядників, що приводили з собою колядника замаскованого, козою або вбраного за цигана, ведмедя, янгола, чорта і т. п. Та ще й досі маємо можливість бачити різноманітні маски та одяги на карнавалах, в театрах тощо. Все це однак не випадкове явище, воно має свою певну та довгу історію і значення в людському житті, про що я й хочу поділитись бодай коротко з читачем.

Початок існування маски у світі треба шукати ще в передісторичній старій камяній добі. В цей час людина з первісного ще цілком дикого чи звірячого ступня т. зв. пітекантропів — мавпоподібних людей, стала набирати вже рис справжньої людини. Стала краще орієнтуватись у природі, у своєму оточенні, цікавитись усім та все відображати. Все, що здавалось їй грізним, дивним, чи добрим, вона пам'яタла і відображала в малюнках чи в речах. Відповідно своїй примітивній уяві вона таким чином компонувала образи свого оточення, виявляла в цьому своє почутия чи вірування. Борючись

за існування у тяжких тоді природних умовах, для свого успіху, чи власної охорони вона мусіла уживати ці різні магічні знаки та речі. Так виникли і перші передісторичні малюнки в старому ще палеоліті (стара кам'яна доба). Серед багатьох цікавих доісторичних малюнків, залишених людиною з тих часів у гроті т. зв. «Трьох бартів» у Франції, було кільканадцять відображенъ чоловічих постать. Всі вони мають якісь дивні, а то й страшні вигляди та характер. То вони мають справжнє людське обличчя і тіло, то, мазючи чоловічий тулуб, мають обличчя не людини, а якихсь виродків, очі непомірно великі, рота цілком нема, замість носа якийсь пташиний дзьоб. Немов пів людини і пів звіря. Особливо один з цих малюнків відображає танцючу людину розмальовану в чорних та червоних кольорах. На голові у нього оленячі величезні роги, борода, ззаду конячий хвіст. Це не що інше, як відображення людини в масці оленя. Багато прикладів таких масок передісторичного часу можно подати з малюнків доісторичної лісдини в печерах, що служили своєму часу без сумніву складовою частиною їх релігійних вірувань та обрядів. Особливо часто трапляється маска вже в історичні часи як перед Р. Хр., так і після. Св. Клімент у своїх творах згадує, що про маски

Проф. Ю. Шумовський
під час археологічних
розкопок у Судані

говориться у віршах Орфея та Ліна. В творах Діодора Сіцілійського розповідається, що маски вживали єгипетські жерці при релігійних та похоронних культах і обрядах. Єгипетські фараони носили на голові відображення звірів, птахів та навіть дерев. Сирія, Вавилон, старий світ Близького та Далекого Сходу, індійські племена в Америці, наші скити та інші народи того часу користувались різними способами і для різних потреб масками. З біgom часу маски дуже поширились у Греції та Римі. Особливо греки любили вживати маски не тільки для релігійних потреб, але й на різних грицах та балах, куди ввели їх, як свідчить у своєму творі Горацій, — Хоріл

та Есхіл. Кожен рід драматичної маски мав свій образ: трагічний, комічний, сатиричний. Всі вони відображували характер певного обличчя. Так напр., маска Ніоби — відображувала у собі страшну скорботу, маска Медека — лютість, Аякса — здивування тощо. Трагічні маски були завжди страшні на вигляд, з широкими ротами, величезними очами, з настобурченим волоссям. Сатиричні були у вигляді сатирів, фавнів та центаврів. Олександер Македонський любив часто вдягати у святочні дні маску Юпітера, Меркурія, Геркулеса чи Діяни. З Греції маски перемандрували до Риму як в театр, так і до жерців та цісарів. Ці останні ходили в масках на різні уро-

чистості державного та релігійного характеру. Напр., Нерон часто з'являвся перед народом офіційно в масці. Його жінка Попея перша стала носити маску з оксамиту. Релігійні свята у римлян, свято Бахуса чи Сатурналії, не обходились без вживання масок, не тільки жерцями, але й народом. На святі, наприклад, Цебели всі присутні обов'язково одягали маски, і навіть під маскою вбито цісаря Коммода.

В новіші часи маска перейшла з Риму до Франції та вживалась тут на «Фет де фу», тобто на святі дурнів. Далі маска була запроваджена і під час карнавалів, як видно з послання Паризького богословського факультету до духовенства у 1444 р., де згадується, що духовенство та клірики часами вживали жіночі одяги чи одяги «скоморохів» під час карнавалів. За Катерини Медічі, за короля Генріха II, Карла IX, Генріха III маска опанувала циркові кола громадянства у Франції, а при Франціску II жінки всюди ходили в масках. За Людовика XIV ніхто на балі не з'являвся без маски.

У нас на Україні, як і у інших слов'янських народів, маска з давніх давен має свою історію, вона залишилась ще до останніх часів у релігійно-народних звичаях на свята Різдва Христового, Нового року, масници та на Івана Купала.

Але коли маска у народів цивілізованого світу залишилась у більшій мірі як забавка чи спогад давно минулого, то в народів екзотичної Африки вона має свій особливий первісний

чар, релігійне і обрядове значення та свою певну красу. У мешканців Африки, а зокрема Судану, маска фігурує всюди в обрядах, релігійних культурах, на війні, полюванні, грах та святах. Мітологія муринів, як ми знаємо, сповнена тисячами надприродних духів, півбогів і богів, душ померлих, що наповнюють собою природу і всесвіт. Все це перечуленій мурин відображає у масці, в обрядових танцях, в релігійних культурах. Виробляють маски мурини з того самого майже матеріалу, що вироблялись вони і в старому світі: з дерева, шкіри, рослин та пір'я. Бувають вони у мури-

Два зразки муринських масок

нів одного чи кількох кольорів, часами дуже навіть ясних (переважно білого, червоного та чорного). Вони зроблені на голову або на лице, не рахуючи вже самого відповідного масці одягу. Часами одна маска відображає у собі кілька тварин, видів звірів чи духів, дуже вдало скомпонованих. Так одна така маска має в собі відображення одночасно антилопи (роги), дикого кабана (ікла), крокодила (пащеку з гострими зубами). Існує спеціальний рід масок, що причіплюються зверху ху на голову. Ці маски звуться по-французьки — «сім'є» і відображають здебільша антилоп, дуже художньо стилізованих, з китицями кінського волосу, грив львів чи іншої звірини. У загальному маски з відображенням звірів служать при обрядах рільничих або мисливських. В одному з районів Судану, Бандьягара, серед нетрів поміж скелями і гущавиною живе плем'я Догон, дуже архаїчне по своєму розвиткові і звичаях, яке має свій спеціальний жанр масок, що й звуться масками «Догон». Ця маска робиться з дерева й одягається на лиці. Вона має вигляд стилізованого геометричного крокодила. Про постання цього виду маски у племени Догон існує певна легенда. Одного разу, як оповідають вони, вороже плем'я загрозило їм своїм нападом на їх територію. Вони мусили втікати та перейти величезну річку Бані, в якій кішила безліч крокодилів. Але сталося велике чудо. Крокодили всі раптом перетворилися в стебла рослин і створили місток, че-

рез який все плем'я Догон перешло спокійно і збереглось від ворога. Тому в пам'ять цієї події вони і зробили маску на подобу крокодила та вживають її головним чином при похоронному культи.

Існують у муринів маски також і на кожну потребу, а головне проти злого діяння їхнього чарівника, проти отруйних гадів, звірів, проти пожирачів душ тощо. Всі такі маски, що пов'язані з чарами чи світом надприродним, мають особливий вигляд, дуже фантастичний та дивний. У племені Бамбара, серед якого я мешкаю, спеціальні маски вживаються для таємних ритуалів і громадсько-релігійних об'єднань. Найбільш визначні з них маски Комо, Нама, Коне, Коре. Кожна з них має спеціальну ціль та призначення. Так напр., Комо — помагає відшукати злодія чи довідатися про зраду жінки. Маска Нама — проти сили чорної магії, Коне забезпечує сівбу та жнива. Всі ці три роди маски уявляють з себе постаті звірів, — лева, пантери, червоної мавпи, а головне гієни. Таким чином кожне муринське плем'я має свої маски, про що, на жаль, трудно розповісти в короткому описі. Всі вони є невід'ємною частиною релігійно-духового та матеріального життя мешканців екзотичної Африки і по своїй цікавій історії та значенню складають надзвичайно багатий і цікавий етнографічний матеріял. Крім чисто символічного значення, магії, вони являють собою прекрасні взірці муринського мистецтва. На них

може задивлятися першокласний мальяр висококультурного світу і позаздрити творчості цих мистців примітивної афри-

канської культури, що містить в собі багато краси і ще нерозгаданого, як в самому житті, так і в творчості.

ВМИРАЮТЬ, ЩОБ ЖИЛИ ІНШІ

Не більш року тому, молодий італійський лікар, Джованні Павлетта в Міляні подав своєму асистентові шприц, наповнений прозорою рідиною, і просив встрикнути йому в жилу. За годину лікар помер. Цей 34-річний мікробіолог, що вже був відомий в ділянці дослідів над антибіотиками, впав жертвою своєї дослідної праці. Він кілька років досліджував новий антибіотик і вже успішно випробував його на морських свинках. Дослідження на людях почав з себе.

Джованні Павлетта це лише один приклад тих тихих дослідників, які щоденно наражують своє життя. Епродовж століть вони вдихають отруйні гази, ковтають отруту, встрикують у свої жили бактерії, — все це для добра науки і людства. Багато цих дослідів призвели до незвичайних відкрить, але чимало з них закінчилися смертю дослідників.

Одним з відомих науковців, що пожертвував себе на досліди, був сер Гамфі Дейві, винахідник копальняної лампи й першого медичного усипляючого засобу — «лях-газу». Скільки разів він вдихав випари цього газу, наражуючи себе на не-

безпеку задушення. Раз, у 1800 році, його винесли з лябораторії півмертвого. Його чоло було червоне, мов жар, і жили нап'ялися на ньому, мов посторонки. Ще не втративши притомності, він прошепотів: «Я не думаю, що я помру». Він мав слухність, він не вмер, але багато годин пролежав, виювшись від болю.

П'ятдесят років пізніше один шкоцький лікар випробовував з своїм двома асистентами нову рідину, що її діяння було ще невідоме. Всі три вони прокинулись під столом своєї лябараторії. Образи з цього досліду знайдете в тисячах фахових медичних підручників, бо цей шкоцький лікар — це був сер Юнг Сімпсон, що перший встремив свого носа у пляшку з хлороформом, який з того часу став найпоширенішим засобом наркози.

Також студенти часто добровільно дозволяли робити на собі досліди. В лябараторії Леонарда Е. Гілса вісім студентів дозволили себе зачинити в теплих, щільно замкнутих камерах, куди гумовими рурками проведено їм до носів кисень. Опісля їх приміщено у вигідних, провітрених кімнатах і підве-

дено до носів вогке повітря. Ці досліди стали згодом підставою побудови штучних кліматичних влаштувань. Вони виявили, що достатня кількість кисню разом з відповідною вогкістю повітря та доброю вентиляцією є для людського тіла важливішою, ніж низька температура.

Ціла низка інших лікарів не лякалися проковтнути сильну отруту, коли вважали це по-трібним для добра дослідів. Так моравський лікар Пуркіньє проковтував велики дози белядони, опіому, страмоніну, терпентину тощо. Ними він не затройвся на смерть, але інколи тижнями пролежував, борючись із смертю. Зате ці досліди зробили його найбільшим авторитетом 19. століття на полі токсикології.

Або згадати б героїчну боротьбу з т. зв. жовою гарячкою американського лікаря Вальтера Ріда в 1899 році, коли ця пошесть з'явилась на Карабійських островах, вкорочуючи вік тисячам людей. Йшлося тоді про те, щоб довести, що за-

раження спричиняє вкушення комаря, т. зв. стегомія. На тваринах годі було це довести, бо вони не заражувались жовою гарячкою. Отже треба було досліджувати на людях. На заклик доктора Ріда зголосилося десятки добровольців. Іх поділено на дві частини: одних приміщено разом з хворими, бережучи від вкушення комарів, інші жили опадалік від хворих, але поміж комарями. За короткий час 22 з них, що їх покусали москіти, захворіли, і багато з-поміж них померли по довгій агонії. Натомість ті, що йшли з однієї посудини з хворими, не заразились. Це був доказ на те, що лише стегомія розносить пошесть. Тоді почали боротьбу з москітами, очищаючи весь простір, де лютувала пошесть. Так врятовано життя сотням тисяч людей. Це все завдяки тим кільканадцятьом людям, що принесли в жертву своє життя.

Імена цих героїв записані золотими літерами в історії медицини, бо вони померли на те, щоб інші могли жити.

Перша атомова лікарня світу

В Чікаго відкрито атомову лікарню. Її влаштування коштувало 4,200.000 доларів. Будинок цієї клініки має 8 поверхів, але хворі мають всього 56 ліжок. Все інше місце займають лябораторії й усі можливі апарати для терапії рака. Окрему увагу звернено на те, щоб атомове проміння не продіставалося назовні та не наносило будь-якої шкоди. Тому два поверхи приміщено під землею, а всі інші оточено грубими охоронними мурами. Обслуга, що зайнята з атомовими проміннями має спеціальне охоронне вбрання, обуву та рукавиці. Це покищо єдина в світі лікарня, яка має всі відомі засоби для поборювання недуги рака.

УСМІХНІТЬСЯ !

Із жидівського гумору

На входових дверях до будинку НКВД написано: «Стороннім вступ заборонений!»

Іцко читає й хитро всміхачеться: — Воно думає, що коли б написало «Просямо ласково!», то я ввійшло б??

**

Срулько, зустрівши Іцка, півлолосом починає розказувати йому політичні новини.

— Тихше, ах тихше, Срульке! Кажи лиш з самі уста, бо може хтось з нас є агентом.

**

Відбувається мітинг. Промовці говорять, а Мошко дрімає. Але коли один з промовців, закінчуячи промову, вигукує:... Товариши, наш соціалістичний поїзд мусить наздогнати й перегнати Америку!, — Мошко пробуджується й каже: Товарищі, як здоженете Америку, то мене збудіть, а з своїм Рухле вискочу, а ви їдьте з Богом далі!

З вірменських загадок

— Що це таке: зверху пір'я, а всередині страшно?
Розв'язка: Горобець сидить на будинку НКВД.

**

— Що це таке: зверху страшно, а всередині пір'я?
Розв'язка: Начальник НКВД спить на перині.

**

Під деревом стоять три верблуди, один з них пішов, скільки залишилося?

Розв'язка: Три. — ? — Бо той, що пішов, роздумався і вернувся назад.

**

Кругом газ, а в середині холера, що це таке?
Розв'язка: Жінка в газовій сукні.

**

Стоїть біля ліжка щось чорне, що блищить і починається на О.
Що це таке?

Розв'язка: Одна пара чобіт.

**

Говорять дві години про Сталіна, говорять 4 години про Сталіна, говорять 6 годин... Що це за свято?

Розв'язка: Роковини смерти Тараса Шевченка.

Моя відпустка

Як це відомо читачам «Ми і Світ» з моого допису в ч. 8, я працюю ще від 1950 року лікарем у Новій Гвінеї. За кожних 21 місяць праці я маю право на 3 місяці платного відпочинку. Цим разом я вирішив провести мої вільні дні серед знайомих в США та Канаді.

Багато мороки було з візами, що за ними довелся їхати аж до Сіднею в Австралії. Але врешті все вдалося поладнати, і я міг купити квитки на літак і залізницю на величезну відстань: Сідней, Ванкувер — Торонто (дорогу Ванкувер — Торонто я вирішив відбути залізницею, щоб краще познайомитися з Канадою).

Наший літак вилетів з Сіднею 27 серпня. Подорожніх було біля 45 осіб, в тому числі декілька жінок з дітьми. Нас чекала довга дорога (9.000 миль) понад океаном, тому настрай був дещо нервозний. Крім подорожніх, було 9 осіб обслуги, в тому числі дві гарненкі дівчини, що весь час нас розважали й піклувалися дітьми та кухнею. Літак «Д. С. 6» — чотиримоторний, вигідно влаштований. Мое місце було в хвості літака, при вікні. Погода була весь час чудова. Ми летіли на висоті 11.000 стіп з пересічною швидкістю 300 миль на годину. Морський краєвид дуже монотонний, тому подорожні майже весь час читали книжки й журнали.

Перша зупинка була на одному з островів Фіджі. Призем-

лившись, довелось знову відчути ту тропічну спеку і душноту, яка мені так докучає в Нової Гвінеї. В готелі нам влаштовано вечерю. Гарсони — тубильці, в білих сорочках з червоними «мотильками», в білих штанах, але... босі. Говорять англійською мовою.

По чотирьох годинах зупинки (за той час перевірено машину й наповнено пальним) ми поїхали далі. Ніч була спокійна, місячна. Безкрай морське плесо виблискувало сріблом. Нам приготовано ліжка, влаштовані, мов у готелі, навіть з нічними лямпочками та дзвінком біля кожного. Сплять прив'язані до ліжка, щоб не впали під час приземлювання літака чи в час бурі. В ліжку я довго ще писав моого щоденника, який веду від моого приїзду до Нової Гвінеї. Пробудившись по півночі, коли ми приземлилися на острові Кантон (це невеличкий острівець — кося, де є лише аеродром та декілька будинків). Дивно було, коли, подавши сніданок, нам сказали, що сьогодні середа, а в середу ж ми виїхали з Сіднею! Та, на жаль, цей вкрадений день прийшloся віддати, вертаючись до Австралії.

Нетерпляче я чекав хвилини, коли власними очима побачу те Гонолюлю, куди колись в гімназії учителі залишки висилали кожного, хто не хотів учитися. Чи думав я тоді, що відвідаю колись цей край дармоїдів?!

Приїхали десь під полуночі. Сонце працювало немилосердно, але від моря повівав лагідний вітерець. До літака вийшло багато місцевих дівчат, прибралих гірляндами квітів навколо шайї, що їх вішали на подорожніх, цілючись з ними (з'єчайно, за гроши!). Ціле Гонолулю це наче парк з тропічною рослинністю та модерніми будівлями чудовими купальними басейнами та з автострадами, заповненими масами авт. Безліч туристів з усіх сторін світу.

Нас відвезли автобусом до готелю, де привітала нас оркестра гавайських гітар. Загальне враження безжурності. Хто зна, чи це не єдине місце на землі, не заторкните конфліктами, де можна справді відпочити. Ми мали час оглянути місто й околицю. Коли ми увечорі відлітали, залишили за собою море різномальорових світлів. Перед нашим літаком простягся найдовший етап без зупинки — 3.000 миль до Сан-Франціско.

Сан-Франціско привітало нас хмарним, дощовим ранком. Все таки нас вразило красою це чудове американське місто, побудоване на горбах. Тут я вперше зустрівся з Америкою із її шаленим життєвим темпом. Безліч літаків і авт.

Коротка зупинка, і ми йдемо в бік Ванковера, цим разом вже понад сушою. Децо високо (18.000 фіт), щоб добре бачити краєвиди. Міста й села, — це мов купки малюсінських скринечок, ліси й поля, мов різномальорові рушники. Щохвилини виблискують срібні стрічки річок. Десь далеко мріють висо-

Автор статті приглядається танцю тубільців в горах Канекі (Нова Гвінея)

кі, вкриті сніжним пухом гори.

Ванкувер — це мабуть найкраще канадське місто, побудоване на зразок австралійських міст: багато простору, багато зелені й морських заток. Також і клімат чи не найкращий.

Чудові околиці Британської Колумбії я проїздив, на жаль, вночі. Все таки я бачив багато шпилькових лісів, озер, гір і річок. Але втіма перемогла цікавість, і я швидко заснув. Та се-ред ночі мене збудив сильний біль у правій пахві, де діткнувшись, я відчув напухлі залози. Я відразу збегнув причину: місяць тому, ще в Новій Гвінеї, кіт подряпав мені руку. Я лікував це пеніциліною, і, здавалося, що все вже в порядку. Та ось по такому довгому часі інфекція відновилася. І можливо, що із-за цієї недуги зустрічні міста: Саскатун, Едмонтон, Він-

нігер і Торонто — мене розчарували, чомусь надто нагадуючи колишні жидівські галицькі містечка. Коли дивитись на Канаду, то помітно, що це молода країна, якій треба ще дуже багато робочих рук, щоб зробити життя приємним. Спостерігається безліч невикористаного багатства, і просто дивно, що все це стойте облогом під боком таких практичних американців.

По чотирьох днях подорожі залізницею я нарешті добився до Торонто. Лише подумати, яка різниця, з Сіднею до Ванкуверу я ішав 30 годин, а тут чотири доби. Така різниця між подорожуванням літаками й залізницею!

В домі «Просвіти» при Батурст Ст. я зустрів чимало своїх знайомих ще з Інсбруку та Мюнхену. Було перед обідом, і в повітрі чути було запах нашого українського борщику. Торонто — це напівукраїнське місто. Багато українських крамниць, ресторанів, підприємств. Був я на декількох театральних виставах.

З Торонто я виїхав до Нью-арку, де відвідав свого колиш-

нього вчителя й при його допомозі відшукував рідню та знайомих. Провів також милі дні в Нью-Йорку, був під славнозвісною парафіяльною церквою, де зустрічаються всі українці, мав нагоду бачити показ модних капелюхів відомої паризької фірми і там, у метрополії світу... відродилася в мені туга за Європою.

Швидко проминули два місяці, і довелося збиратися в поворотну дорогу. В Канаді вже почалася холодна осінь і цей холод дуже давався мені взнаки, бо я подорожував у тропічному убрани. Ще декілька відвідин у Вінніпегу й Ванкувері, а далі та ж сама дорога літаком — Сан-Франціско, Гонолюлю, Кантон, Фіджі й Сідней. Лише цим разом серед вихрів та дощів. Аеродром у Сідней був такий захмарений, що наш літак приземлився на бічному летовищі і лиши наступного дня добився до Сіднею.

Тепер я знову при праці в моїй лікарні. У вільні хвилини мрію вже про наступну відпустку, та цим разом уже в нашій старій Європі.

УВАГА, ЧИТАЧІ!

З цим числом висилаемо пригадки всім довжникам. Попереджаємо, що в наступному числі журналу помістимо прізвища тих, хто впродовж місяця не надішле належності.

Тому, що ми змушені зліквідувати наше представництво в Сполучених Штатах Америки, просимо наших Читачів й Кольпортерів з Америки й Канади надсилати всі розчленення та звертатись в усіх справах безпосередньо до нашої Адміністрації в Парижі.

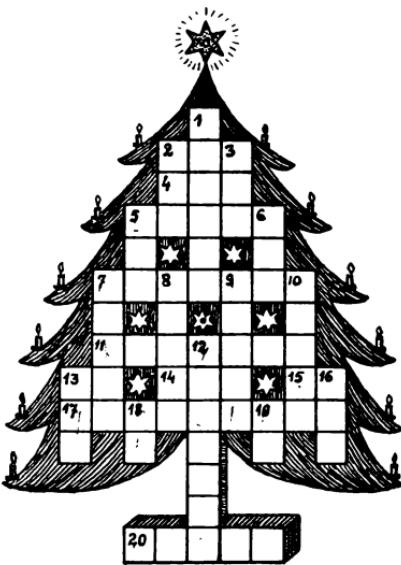
Можливо декому ми вислали упіmnення неслушно, тоді просимо нам це вяснити. Сталося це тому, що наш дотеперішній представник в США, мимо кількакратних упіmnень, не надіслав виказу вплат за останні місяці.

РІЗДВЯНА ХРЕСТІВКА

склав д-р К.

Поземно: 2. анг. аристокр. типул, 4. числівник, 5. прізвище укр. диригента й композитора, 7. прізвище автора книги пародій «Карикатури з літературопись», 11. різдвяна пісня, 13. торг. скорочення слова «сума», 14. грамат. форма від «орати», 15. хем. знак барія, 17. вищий військовий ступінь, 20. скликає вірних до церкви.

Доземно: 1. різдвяний театр, 2. числівник, 3. голос звірів, 5. оклик журавлів, 6. назва твору У. Самчука, 7. поживний напиток, 8. ін. барва, читана з кінця, 9. скорочення слова «індивідуальний», 10. мешканці Бл. Сходу, 12. укр. місто на Закерзонні, 13. бельг. купелеве місто, 16. урядовий документ, 18. прізвище кол. ген. секретаря Об'єднаних Націй, 19. заперечення.

Міста Канади

Найбільші міста Канади лежать на віддалі не більше 300 кілометрів від американського кордону. Кожне з них має своє характеристичне обличчя.

Монреаль (провінція Квебек), розташоване над рікою св. Лаврентія, та Торонто (провінція Онтаріо), над озером Онтаріо, мають кожне понад мільйон мешканців. Монреаль, що лежить на острові, є другим по величині, після Парижу, містом, де говорять французькою мовою, та найбільшою в світі пристанню серед суходолу. Торонто найбільше англомовне місто Канади, в наступному році починає будувати метро.

Місто Квібек (274.823 мешканців) нагадує своїми численними історичними пам'ятниками європейські міста. Геліфакс у Новій Шотландії (113.931 мешк.), Ст. Джон'с в Новій Фунляндії (67.749) і Ст. Джон в Ньюбронсвік (78.337) є портами над Атлантическим океаном, а Ванкувер із своїми хмарочосами (530.728) та Вікторія (104.303) з квітами, що цвітуть увесь рік, лежать у Британській Колюмбії над

Тихим океаном. Едмонтон в Альберті (173.075) є найбільш висуненним на північ канадійським провінційним столичним містом. Він-нігер у Саскачевані (354.069) має, в наслідок свого розташування, назву «Брама до прерій». Реджіна в Манітобі (71.318) була колись осідком відомої канадійської кінної поліції. У провінції Онтаріо лежить канадійське столичне місто Оттава (281.908), є ще там три інші більші міста: промисловий центр Віндзор (157.672), Гемілтон (259.685), де колись було засновано перший телефонний уряд, та Лондон (121.516), що як і його великий англійський одноіменник лежить над рікою Темзою.

(за радіостанцією «Голос Канади»)

СТАТУЯ ЧИ РАДІСВА ВЕЖА?

Недавно англійське портове місто Довр проголосило конкурс на статую невідомого політичного в'язня, що мала б бути монументальним твором на 45 метрів. На це одержано 3.500 проектів, що їх розглянула комісія, складена із найвизначніших американських та англійських мистецьких критиків, вибираючи з них 11 найкрасивіших, які нагороджено по 200 доларів кожним.

З цих 11 праць — 9 являли собою абстрактні зображення і лише два були настільки реалістичні, що в них можна було піznати якусь людську постать.

Остаточно вирішено дати першу нагороду англійському різьбареві Рег Батлерові. Сам він колишній коваль. Його проект має на верху залізну абстрактну конструкцію, яку сам він називає «залізою кліткою, символічною шибинецею або гільтиною», під якою стоять три жінки в жалобі.

Фото нагородженого проекту помістила англійська й американська преса і... її читачі однозгідно ствердили, що ця статуя радше нагадуватиме радісву вежу, як невідомого політичного в'язня. Рівночасно в британському парламенті зголошено дві резолюції: одну від консервативної, а другу від робітничої партії, — з додаванням заощадити Доврові такої прикраси.

Читачі! Домагайтесь, щоб фірми, в яких ви купуєте, оголошувались у «Ми і Світ»! Купуйте у фірмах, що в нас оголошуються!

Нові книжки

В Адміністрації «Ми і Світ» можна купити такі нові книжки:

Проф. Мирон Дольницький: Географія України, ціна — 400 фр.	
Ів. Павелко: Україна Русь і московізм, ціна — 150 фр.	
Юрій Тис: Не плач Рахіле, різдв. драма, ціна — 100 фр.	
О. Сацюк: Скрипка на камені, п'еса, ціна — 150 фр.	
Олена Кисілевська: Листи з над Чорного моря, ціна — 500 фр.	
Наш Львів, альманах «Червоної Калини» ціна — 1000 фр.	

Накладом французько-українського Видавництва «Громада» почав появлятися

«L'UKRAINE LIBRE»

український місячник політики й культури
НА ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Ціна одного числа: 100 фр. фр.

Річна передплата: 1000 фр. фр.

«L'Ukraine libre» можна набути також у кiosках у Парижі, в більших містах Франції та в усіх франкомовних державах.

Адреса Редакції й Адміністрації:

«L'Ukraine libre» — 5, rue Gasnier Guy, Paris 20e, France
Чекове конто: C.C.P. Paris 565.800

MANUFACTURE DE CAUTCHOUC

Власник: інж. С. Созонтів

Articles de Chaussures

Semelles,Demi-Semelles

TALONS

Croupons-Sabots

Articles Vélos

Poignées,Patids

Articles techniques

Moulés-Profilés

EXTRA-GOMME

43, Rue Douy-Delcupe MONTREUIL-sous-BOIS (Seine)

Tél.: AVRon 02-52

НОВІ СЕРІЇ МАРОК УНРАДИ

Поштовий Відділ ВО Української Національної Ради випустив дві нові серії поштових марок: одну, присвячену 700-річчю міста Львова й ювілеєві коронації короля Данила, а другу — присвячену пам'яті українських діячів. Ціна однієї й другої серії по 0.25 дол. (100 фр. фр.).

Просимо замовляти в Адміністрації «Ми і Світ», надсилаючи належність, враз з поштовою маркою на пересилку.

Не аби яке щастя —
вміти дивитися на світ
крізь рожеві окуляри!
Але не менш важливе
й те, щоб і світ бачив
vas гарними.

Звичайно, нам ідеться
гут не про внутрішній, а про зовнішню
красу і про справжні
окуляри.

Донедавна користувалися окулярами лише люди з пошкодженим зором. І тільки згодом почато захищати очі від надто яскравого сонячного проміння та й від надто цікавих людських поглядів. А вже щойно два-три роки тому окуляри стали вважатись у жінок прикра-

сою, не менш важливою від браслетів, сережок та намиста. Їх виробляють з найшляхетнішого матеріалу, прикрашають перлами й різьбами та достосовують до кольору волосся, очей та жіночого вбрання.

Провідне місце в світовій продукції найвибагливіших зразків окулярів має штутгартська фірма

Optik Schneider
Stuttgart
Koenigstr. 1

За проспектами й інформаціями звергайтесь до фірми безпосередньо (посилаючись на це оголошення), або через «Ми і Світ».

ЧИТАЧІ ЖУРНАЛУ «МИ І СВІТ» ПРО СЕБЕ

I. Я., Ш. Саскачеван, Канада: Я тут новоприбуль, щойно п'ятий рік в Канаді. Вже купив фарму й працюю на своєму. Живеться добре. Канада золотий край для тих, хто хоче працювати.

П. П., О., стейт Нью-Йорк: Я, як кажуть, зелений американець. В цьому місяці минуло 4 роки, як я прибув на вільну землю Вашингтона. Початки були досить важкі, бо 1949-50 було важко дістати працю. Тепер покращало. Живемо в достатках. Працю маю важку на фабриці мотуззя, але добре оплачувану. Заробляю пересічно 70 доларів тижнево. Це вистачає на життя для мене, дружини та трьох діточок. Та хоч добре нам тут, все таки немас краще, як на рідній батьківщині, в наших любих Карпатах, де і сонце краче гре, і повітря чисте та гарне.

М. В., Ю., Нью-Йорк: Влаштувалися не погано. По місяцеві я працював уже у мануфактурній фабриці прасувачем, а пізніше при хемічнім біленні, де праці, падаючи, надломив ребро й тепер лікую. Обидва сини знайшли також працю, хоч спочатку часто її міняли. Тепер молодший відбуває вояцьку службу в Кореї.

Ф. З., М., Швеція: Проживаю тут 8 років, прибув з Німеччини. Працюю в автофірмі, почуваю себе добре. Вільний час використовую на поглиблення свого фахового знання. В Швеції є можливість доповнити знання, хто має охоту й цінує це людське завдання.

I. К., Лондон, Англія: Згадую гарні дні в Міттенвалльді. То справді були гарні дні. Для мене особливо. Во я давно покинула рідну землю. А там наче нера з вітром повіяло з рідних сторін. Такі знайомі рідні обличчя, стільки навколо гамору, співу, забав. На жаль, не надовго. Розкинув нас вітер людської долі по світу, мов те листячко осіннє. Надіюся, що все таки прийде час весни й повороту до рідних домів.

«М и і С в і т»

Видає й редактує: Микола Колянківський, адреса: 186, Blvd. St. Germain, Paris 6^e, France. Поштове конто (тільки для Франції):

Paris c. c. 876771, Mr. Kolankiwskyj Mykola,
186 Bd. St. Germain, Paris 6^e

Звертаючись до Редакції в справі, на яку бажаєте мати відповідь, не забувайте долучити міжнародний поштовий купон.

Imprimerie: P.I.U.F. (SARL), 3, rue du Sabot, Paris 6^e

